

# **HÅLLBAR UTVECKLING SOM DRIVKRAFT FÖR EKONOMISK TILLVÄXT**

**En inventering av studier  
inom ämnesområdet**

PM 2006-09-06  
Handlingsgruppen för hållbar utveckling



# Innehållsförteckning

<b>Inventering av studier om hållbar utveckling som drivkraft för ekonomisk tillväxt</b> .....	<b>4</b>
Syfte, mål och målgrupp .....	4
Metod.....	4
Avgränsning - definitioner .....	4
Avgränsning – typ av studier.....	5
Litteratursökning.....	6
Resultat av litteratursökningen.....	8
Flerdimensionella studier.....	8
Hälsa .....	8
Integration .....	9
Jämställdhet.....	9
Miljö.....	10
<b>Hållbar utveckling som drivkraft för tillväxt</b> .....	<b>12</b>
Flerdimensionella studier .....	12
Hälsa .....	14
Värdet av förbättrad folkhälsa är stort men räknas inte med i BNP.....	14
Stora effekter på BNP av minskad sjukfrånvaro .....	14
Hälsa påverkar regional ekonomisk utveckling.....	15
Integration.....	16
Ökad integration positivt för samhällsekonomin .....	16
Framtida arbetskraftsförsörjning ställer krav på ökad mångfald .....	17
Utrikes födda i glesbygden skapar ett mer diversifierat utbud av varor och service .....	18
Migrationen allt viktigare när humankapitalet är den viktigaste tillväxtfaktorn.....	19
Företag får bättre goodwill genom mångfaldsarbete .....	19
Managing Diversity – mångfald som skapar konkurrenskraft.....	20
Jämställdhet.....	22
Könsstereotypa utbildningsval påverkar tillväxten negativt.....	22
Könsstereotyper ger dålig matchning på arbetsmarknaden .....	22
Demografin allt viktigare för tillväxt – och jämställdhet avgörande för den demografiska utvecklingen.....	23
Miljö .....	25
Ekologisk ekonomi och miljöekonomi.....	25
Miljömässigt hållbar utveckling – att leva på räntan istället för kapitalet.....	26
Mått på miljömässigt hållbar utveckling.....	27
Tillväxt och miljö – hur ser sambandet ut? .....	28
Miljö och etik allt viktigare för företagets framgång .....	29
Proaktivt miljöarbete lönar sig för småföretag.....	30
Miljöcertifierade småföretag växer snabbare .....	31
<b>Sammanfattning och reflektioner</b> .....	<b>33</b>

# Inventering av studier om hållbar utveckling som drivkraft för ekonomisk tillväxt

## **Syfte, mål och målgrupp**

Hur ska hållbar utveckling med dess tre aspekter – ekonomisk, social och miljö – arbetas in i RTP och tillämpas vid genomförande samt i samband med uppföljning och utvärdering? Den regionala kontaktmannagruppen (RKG) har tillsatt en handlingsgrupp med uppgift att ta fram en plan för hur ”hållbar utveckling” kan tydliggöras och utvecklas i RTP-processen samt hålla i dess genomförande. Arbetet tar främst sikte på nästa programperiod, som startar 2007, och planen ska bland annat bidra till att tydliggöra hållbar utveckling inom RTP processen. Ett annat syfte är att bidra till att hållbarhetsaspekter på ett bättre sätt integreras i de regionala tillväxtprogrammen.

Som ett led i detta har handlingsgruppen arbetat med att bland annat tydliggöra definitioner och skapa en gemensam begreppsapparat kring hållbar utveckling och hållbar tillväxt i RTP och att inventera metoder och verktyg för att integrera hållbar utveckling i RTP.

Handlingsgruppen har sett ett behov av att lyfta fram befintlig kunskap om hållbar utveckling som drivkraft för regional ekonomisk tillväxt och konkurrenskraft.

Syftet med denna inventering är att få ökad kunskap om hållbar utveckling som drivkraft för regional ekonomisk tillväxt genom att göra en inventering av befintliga studier som behandlar hållbar utveckling som drivkraft för regional ekonomisk tillväxt.

Målgruppen är i första hand medlemmarna i Handlingsgruppen för Hållbar Utveckling och de programansvariga för RTP.

## **Metod**

### **Avgränsning - definitioner**

#### *Hållbar utveckling*

Uppdragets syfte är att ta fram studier om *hållbar utveckling som drivkraft för regional ekonomisk tillväxt*. En central fråga är då vad som menas med hållbar utveckling.

Brundtlandkommissionens definition av hållbar utveckling, som med tiden har blivit den vanligaste definitionen av hållbar utveckling, lyder:

*Mänskligheten har förmåga att skapa en hållbar utveckling – att försäkra sig om att utvecklingen tillgodoser dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillgodose sina behov.*

Brundtlandkommissionen framhöll att ekonomisk tillväxt och miljö inte behöver utesluta varandra, utan kan gå hand i hand. Kommissionen betonade vidare att en hållbar utveckling sätter upp vissa gränser, men dessa är inte absoluta utan påverkas bland annat av teknologi, samhällsorganisation, naturresurser och biosfärens förmåga att tåla effekterna av människans olika verksamheter.

Hållbar utveckling förutsätter ett helhetstänkande och Brundtlandkommissionens definition av hållbar utveckling *inbegriper tre samverkande dimensioner: ekologisk, ekonomisk och social, inklusive de kulturella aspekterna*. De tre aspekterna ska vägas samman på ett balanserat sätt. En hållbar utveckling ska inte ses som ett permanent tillstånd utan som en förändringsprocess. (Naturvårdsverket, Bredda perspektiven)

Värdegrunden för de regionala tillväxtprogrammen är hållbar utveckling. Hållbar tillväxt innebär en tillväxt som tar hänsyn till hur såväl människor, miljö som ekonomi utvecklas. De tre dimensionerna är lika viktiga och ömsesidigt beroende av varandra. Hållbar tillväxt innebär således tillväxt av såväl ekonomiskt som miljömässigt och socialt kapital.

I tabellen nedan ges exempel på variabler som beskriver centrala frågor i ekonomin, i miljön och i den sociala dimensionen. Variablerna ger tillsammans en bild av vad hållbar tillväxt omfattar. Om samtliga dessa variabler går i rätt riktning är utvecklingen långsiktigt hållbar. Vid analys av de tre dimensionerna skall hänsyn även tas till jämställdhet, integration och regional balans eftersom dessa horisontella perspektiv återfinns i alla tre dimensionerna. (HUT, 2005)

EKONOMISK TILLVÄXT (exempel)	SOCIAL TILLVÄXT (exempel)	MILJÖMÄSSIG TILLVÄXT (exempel)	
Produktion Produktivitet Investeringar Finansiell stabilitet Nyskapande Infrastruktur	Utbildning Arbetsliv Hälsa Inkomster Delaktighet Kultur	Biologisk mångfald Ekosystem Klimat Luft Mark Vatten	Långsiktighet Jämställdhet Integration Regional balans

Syftet med denna rapport är att inventera studier som belyser hållbar utveckling som drivkraft för regional ekonomisk tillväxt. I brist på studier som tar upp alla dimensioner av hållbar utveckling tas studier fram som belyser någon/några av följande faktorer som drivkraft för regional ekonomisk tillväxt:

- Hälsa
- Miljö
- Integration
- Jämställdhet

Dessa aspekter har valts utifrån att miljö, integration och jämställdhet är de horisontella mål som ska inkorporeras i de regionala tillväxtprogrammen. Därmed har dessa tre aspekter stor betydelse för de regionala tillväxtprogrammets utformning. Att hälsa har lagts till beror på att hälsa allt mer ofta nämns i hållbarhetssammanhang.

I följande rapport är det framför allt studier som tar fram positiva exempel på sambandet mellan hållbarhet och tillväxt som lyfts fram. Tanken är att de studier som tas fram ska fungera som inspiration.

Ekonomisk tillväxt rör i de följande studierna både ett samhällsekonomiskt perspektiv och ett företagsekonomiskt perspektiv.

## Avgränsning – typ av studier

Grovt sett finns det två typer av rapporter som behandlar ekonomisk tillväxt i förhållande till hållbar utveckling. Den första behandlar samhällsekonomiska aspekter. Här ingår till exempel ekologisk ekonomi, där frågeställningar som – går det att kombinera miljöhänsyn med tillväxt? Avtar eller ökar miljöförstöring med tillväxt? – tas upp. Den andra kategorin är mer företagsekonomiskt inriktad. Här tas till exempel frågor om miljöarbete i företag upp och hur detta påverkar företagets utveckling och lönsamhet.

Tanken med denna rapportöversikt är att alla ska kunna läsa och förstå de studier som tagits fram utan krav på ekonomiska kunskaper. De studier som tas upp beskriver sambanden mellan tillväxt och hållbar utveckling på ett sånt sätt att det inte krävs ekonomiska förkunskaper för att förstå dem och vetenskapliga artiklar har därför valts bort.

En ytterligare kategori har dessutom tagits med – studier kopplade till regionalt arbete. Dessa tar upp frågor som till exempel hur man kan integrera hållbarhet i tillväxtarbetet, eller metoder och indikatorer för tillväxtarbete. Den här kategorin är svagt kopplad till hållbar utvecklings påverkan på ekonomisk tillväxt, men har ändå tagits med eftersom den kan ha betydelse för den tänkta målgruppen – RTP-samordnarna i regionerna.

## Litteratursökning

Litteratursökningen har i första hand gjorts med hjälp av Libris, kungliga bibliotekets databas. Utöver detta har även en rad andra organisationers publikationer med anknytning till ämnet sökts igenom.

Litteratursökningen genomfördes under perioden 19-30 juni 2006. Material som inte var publicerat eller offentligtgjort på genomsökta hemsidor vid denna tidpunkt har därför inte kommit med i litteratursökningen.

En komplettering till litteratursökningen gjordes vid Handlingsgruppen för hållbar utvecklings möte den 31 augusti då de närvarande kunde lämna ytterligare förslag på studier.

### *Myndigheter, regionerna och andra organisationer*

Det finns 31 myndigheter och bolag med uppgifter som anknyter till regionala tillväxtprogram enligt sina regleringsbrev – de så kallade tillväxtmyndigheterna. Eftersom handlingsgruppens arbete är fokuserat på RTP-processen har urvalet av myndigheter i första hand baserats på dessa. Det är i första hand myndigheter med koppling till de ämnen som berörts ovan i begreppsdiskussionen – hälsa, miljö, integration och jämställdhet – som har valts ut.

Utöver tillväxtmyndigheterna har andra myndigheter och organisationer med uppgifter som knyter an till ämnena ekonomi eller miljö, jämställdhet, integration och hälsa även sökts igenom. Sökningen har gjorts på dessa myndigheters eller organisationers hemsidor.

Tabell 1

---

### *Tillväxtmyndigheter, 2005*

---

Arbetslivsinstitutet  
Integrationsverket  
Naturvårdsverket  
Statens energimyndighet  
Statens folkhälsoinstitut  
Verket för innovationssystem (Vinnova)  
Verket för näringslivsutveckling (Nutek)

---

Tabell 2

---

### *Andra myndigheter och organisationer*

---

ITPS – Institutet för tillväxtpolitiska Studier  
IFAU – Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering  
IVL – Svenska miljöinstitutet  
Tillväxtrådet  
Regeringen  
Regionerna

---

*SOU och Ds*

Sökning har gjorts i Statens Offentliga Utredningar (SOU) och Departementsserien (Ds) på regeringens hemsida<sup>1</sup> efter följande sökord:

Tabell 3

---

<i>Integration</i>	<i>Hälsa</i>	<i>Jämställdhet</i>	<i>Miljö</i>	<i>Hållbar utveckling</i>
Integration	Hälsa	Jämställdhet	Miljö	Hållbar tillväxt
Invandring		Genus	Ekologi	Hållbar utveckling
Invandrare				Hållbar
Mångfald				

---

*Libris*

En sökning har gjorts i Libris websök, Kungliga Bibliotekets databas enligt följande sökord:

Tabell 4

---

Hållbar utveckling har kombinerats med:	Sustainable har kombinerats med:
Ekonomisk tillväxt	Economic growth
Tillväxt	Growth
Ekonomisk utveckling	Economic development

---

Tabell 5

---

Tillväxt, ekonomisk tillväxt, hållbar utveckling, hållbar tillväxt har kombinerats med:			
Integration	Hälsa	Genus	Miljö
Invandring		Jämställdhet	Ekologi
Invandrare			
Mångfald			

---

Tabell 6

---

Growth, economic growth, sustainable har kombinerats med:			
Immigration	Health	Gender	Environment
Integration		Equality	
		Gender equality	

---

Eftersom sökträffar i Libris enbart visar titel, författar och ämnesord har en första bedömning gjorts efter titel och ämnesord. Studier som bedömts vara intressanta har då beställts fram och genomgått en andra bedömning efter sammanfattning av studien. Databassökningen enligt tabell 4 har även begränsats till de senaste publikationerna, år 2000 till idag, eftersom sökorden gav upphov till så många träffar.

---

<sup>1</sup> ([www.regeringen.se/sb/d/108/action/showNext](http://www.regeringen.se/sb/d/108/action/showNext))

## Resultat av litteratursökningen

Nedan följer en översikt över de studier som litteratursökningen resulterade i, sorterade efter ämne och i bokstavsordning. Sammanfattningar av studierna återfinns i nästa avsnitt av detta PM.

Litteratursökningen resulterade i nedanstående studier, varav majoriteten handlar om miljö och tillväxt. Miljödimensionen är den dimension av hållbar utveckling som det har skrivits mest om. Därför har urvalet starkt begränsats i den här rapporten. Eftersom syftet är att ta fram lättillgängliga studier oavsett förkunskaper i ekonomi så har studier som rör miljö avgränsats till lättöverskådliga översikter över debatten och forskningsöversikter. Någon liknande avgränsning har inte gjorts för de andra dimensionerna.

### Flerdimensionella studier

Författare	Rapportnamn	År och förlag
Birath, Kristina; Vindelman, Anna	Miljömålen i ett utvecklingsperspektiv	Länsstyrelsen i Skåne, 2005
	Det nya tillväxtarbetet	Naturvårdsverket, 2002
Gennvi, Göran; Kish, Peter	Förutsättningar för hållbar tillväxt i Jämtland	Länsstyrelsen, Jämtland 2004
Gennvi, Göran	Hållbar tillväxt genom ett "lärande-system"	Länsstyrelsen Jämtlands län, 2006
Gunnarsson, Carolina	Håll koll – hållbarhetsdriven näringslivsutveckling i Kalmar län	Region Kalmar, 2006
	Hållbar tillväxt i Västra Götaland. Stora utmaningar för en hållbar framtid	Västra Götalandsregionen, 2002
	Hållbar tillväxt i Västra Götaland. Underlag med idéer för tillväxtprogram och utvecklingsstrategi	Västra Götalandsregionen, 2003
	Tre strategier för hållbar utveckling	Nutek, 2005

### Hälsa

Författare	Rapportnamn	År & förlag
Berglund, Olle	Ingen tillväxt utan bättre hälsa	Värdeskapande tillväxt nr 6 2003, TCO
Jönsson, Bengt	Hälsa, vård och tillväxt	Stockholm: SNS, 2004
Malmberg, Bo; Andersson, Eva	Health as a factor in regional economic development	Institutet för framtidsstudier, arbetsrapport 2006:4

## Integration

<b>Författare</b>	<b>Rapportnamn</b>	<b>År och förlag</b>
	Alla lika olika – för mångfald i arbetslivet	Ds 2000:69
Andersson, Ragnar	Nätverk som stänger ute	AS 2003 27
Danilda, Inger	Vem får bidra till tillväxten? Om jämställdhet och integration i tillväxtprogram	Arbetslivsinstitutet, 2006
	Det dynamiska mötet – 2500 år av invandring	Svenskt näringsliv, 2003
	En mångfaldig markand – hur matchar vi nya målgrupper?	Svenskt näringsliv, 2002
Habib, Hedi	Från invandrarföretagsamhet till generell tillväxtdynamik	SOU 1999:49
	Integration och regional utveckling	Glesbygdsverket, 2005
	Invandrare, integration och regional tillväxt	Integrationsverkets stencilserie 2004:1
	Mångfald – en förutsättning för goda affärer	Svenskt näringsliv, 2002
	Mångfald i arbetslivet – en förutsättning för tillväxt	Svenskt näringsliv, 2002
	Nya svenskar i ett växande Sverige	Svenskt näringsliv, 2002
	Olikhet som drivkraft – en idéskrift för vinnande mångfald	Nutek, Visanu 2004:3
Rauhut, Daniel; Blomberg, Gustav	Ekonomiska effekter av integration och invandring	ITPS A2003:010
Sharon Kraft; Nils- son Fägerlind	Mångfald för tillväxt, lönsamhet, framgång - fokus arbetsplatser i Uppsala län	ESF-rådet i Uppsala län, 2005

## Jämställdhet

<b>Författare</b>	<b>Rapportnamn</b>	<b>År och förlag</b>
Boschini, Anne	Genusspecifika utbildningsval och ekonomisk utveckling	SOU 2004:43
Bull, Marianne	Tillväxt jämt	Regeringskansliet, 2002
Danilda, Inger	Vem får bidra till tillväxten? Om jämställdhet och integration i tillväxtprogram	Arbetslivsinstitutet, 2006

Löfström, Åsa	En könssegregerad arbetsmarknad	Ekonomisk debatt 2005
Löfström, Åsa	En rapport om jämställdhet och ekonomisk tillväxt	Regeringskansliet, 2001
Löfström, Åsa	Könsrollerna består	SCB 2005
	Mångfald - en förutsättning för framgångsrika affärer	Svenskt näringsliv, 2002
	Mångfald i arbetslivet – en förutsättning för tillväxt	Svenskt näringsliv, 2002
Nordström, Susanne	Jämställdhet, tillväxt och regional utveckling: ett kurspaket	Karlstads universitet, 2001
	Utan jämställdhet stannar tillväxten	TCO, 2004
Sharon Kraft; Nilsson Fägerlind	Mångfald för tillväxt, lönsamhet och framgång – fokus arbetsplatser i Uppsala län	ESF-rådet i Uppsala län, 2000
Westberg, Hanna	Regionala tillväxtavtal – en fråga om att bryta gamla mönster? Kvinnors och mäns delaktighet i de regionala tillväxtavtalen	Arbetsliv i omvandling 2005
	Ökad tillväxt med jämställd styrelse	Region Skåne, 2005

## Miljö

Författare	Rapportnamn	År och förlag
Alfredsson, Eva	Samhällsekonomiska mått och aspekter på hållbar utveckling	ITPS, 2006
Bingel, Eva	Från defensiva till proaktiva: företag och hållbar tillväxt	Svenskt näringsliv, 2002
Birath, Kristina; Vindelmann, Anna	Miljömålen i ett utvecklingsperspektiv	Länsstyrelsen i Skåne, 2005
	Bredda perspektiven! Miljöintegration i tillväxtarbetet	Naturvårdsverket, 2001
Brännlund, Runar; Krister, Bengt	Miljöekonomi	Studentlitteratur 1998
	Det lönsamma miljöarbetet – miljöstrategier och resultat i SME	Nutek 2004
	Energieffektivitetsutredningen	SOU 2001:02
Filipsson, Bramberger, Reimers, Sandström	Hållbar tillväxt i små företag – omöjlig utmaning eller möjlig utveckling?	IVL, 2002

---

Friman, Eva	Ekologisk ekonomi - miljö, etik och rättvisa	Studentlitteratur, 2003
Kander, Astrid	Ekonomisk tillväxt och miljö – ekonomisk-historiska bidrag till miljödebatten	Studentlitteratur, 2004
Larsson, Markus	Miljöekonomi – ekonomiska verktyg i miljöns tjänst	Studentlitteratur, 2003
Steneroth, Sillén, Marianne	Miljölagstiftning och näringsverksamhet – nu och då	Studentlitteratur 2004
Sterner, Thomas	Tillväxt och miljö	Sida, 2003
	Tänk nytt – tänk hållbart!	SOU 2001:20
Zetterberg, Åhman, Hansén	Sveriges branschers miljöpåverkan – indikatorer för uppföljning mot nationella miljömål	IVL, 2001

---

## Hållbar utveckling som drivkraft för tillväxt

I följande kapitel sammanfattas slutsatserna av de studierna som tagits fram enligt litteratursökningen ovan. Varje sammanfattning avslutas med en litteraturlista för den intresserade att läsa vidare i. Litteraturlistan är uppdelad i tre delar. Den första delen – vill du veta mer? – innehåller referenser till studier som behandlar hållbar utveckling och tillväxt. Dessa skrifter är faktabetonade. Under nästa kategori – regionalt arbete och indikatorer – återfinns rapporter om hur den aktuella hållbarhetsaspekten behandlas inom RTP och/eller indikatorer. Dessa rapporter är inte alltid fokuserade på tillväxt men är medtagna för den som vill veta mer om hur hållbarhet har (eller skulle kunna) integrerats i RTP-processen. Den sista kategorin – goda exempel och inspiration till ditt läns RTP – innehåller kortare skrifter, broschyrer och dylikt som tar upp framgångsexempel på ett ganska lätt och inspirerande sätt.

### ***Flerdimensionella studier***

Ekonomisk tillväxt innebär att de ekonomiska resurserna i samhället ökar. En hållbar tillväxt innebär ett vidgat synsätt på tillväxt där de mänskliga behoven står i centrum istället för ekonomins eller markandens behov. Hållbar tillväxt innebär därmed ett mer värde i förhållande till den traditionella ekonomiska tillväxten – man kan uttrycka det som att det är kvaliteten och inte kvantiteten som står i centrum.

Naturvårdsverket försöker i sin skrift *Det nya tillväxtarbetet* (2002) att klargöra vad hållbar tillväxt är genom att först peka på vad hållbar tillväxt inte är:

Tillväxt kan inte kallas hållbar om den skapar ohälsa hos dem som skapar tillväxten, förorsakar höga utgifter för sjukfrånvaro, arbetslöshet och förtidspensioneringar som undandrar arbetskraft från produktionen.

Tillväxt kan inte kallas hållbar om stora grupper av arbetsföra människor stängs ute från arbetslivet beroende på att de kommer från något annat land.

Tillväxt kan inte kallas hållbar när välutbildad arbetskraft på grund av etnisk bakgrund hänvisas till okvalificerade arbeten.

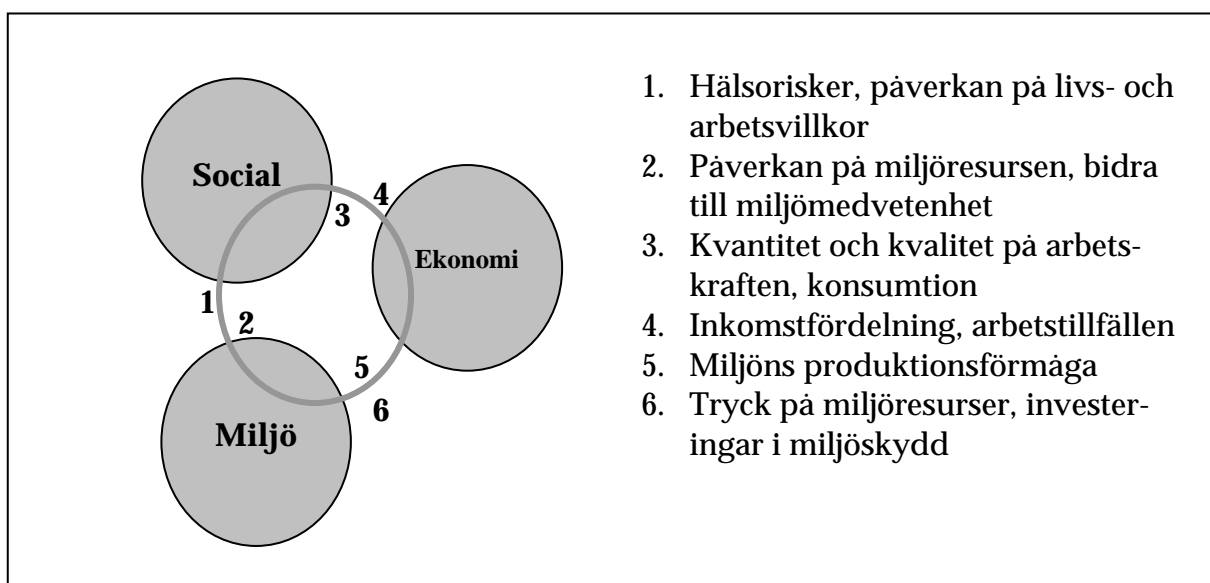
Tillväxt kan inte kallas hållbar om kvinnor och män utestängs från delar av arbetslivet eller om karriärmöjligheter och löneskillnader bygger på traditioner kring könstillhörighet istället för kompetens och prestation.

Tillväxt kan inte kallas hållbar om den samtidigt ger negativa effekter på miljön och försämrar kommande generationers möjligheter att förbättra sina livsvillkor.

Det ovan skrivna pekar även på att de olika dimensionerna av hållbar tillväxt – den miljömässiga, den ekonomiska och den sociala – är ömsesidigt beroende av varandra. Den ekonomiska dimensionen av hållbar tillväxt handlar om stabila och sunda ekonomiska förhållanden, sparande och investeringar och hög produktivitet.

Miljödimensionen handlar om stabila ekologiska system och hälsosam livsmiljö. Miljödimensionen och den ekonomiska dimensionen påverkar varandra genom att miljön gynnas av stabila ekonomiska förhållanden på så vis att tillväxt kan skapa resurser för att hantera eller förebygga miljöproblem. Omvänt kan miljön vara en ekonomisk resurs genom till exempel att bevarad miljö kan skapa regional attraktivitet. Det finns även samband mellan miljön och den sociala dimensionen som handlar om att miljön påverkar människors hälsa och välbefinnande.

## Grundläggande samband - tillväxt i tre dimensioner



Källa: Ekberg, (2001), Hållbar tillväxt i Västra Götaland, Västra Götalandsregionen

Den sociala dimensionen innehåller både materiell välfärd (konsumtion av varor och tjänster) och immateriell välfärd (hälsa, trygghet, möjligheter till utbildning och arbete, tillgång till kultur, information och delaktighet i samhällsutvecklingen, oavsett kön och etnisk bakgrund). Den sociala dimensionen påverkar den ekonomiska dimensionen bland annat genom att ett aktivt deltagande i arbetslivet förutsätter att befolkningen är vid god hälsa. Dessutom är det troligt att kvaliteten på arbetet som utförs – och därmed tillväxten – ökar om arbetstagarna känner trygghet i sin livssituation, delaktighet i samhället och allmänt välbefinnande. Vidare skulle en arbetsmarknad utan diskriminering kunna bli mer dynamisk och därmed bidra till ökad tillväxt.

Omvänt kan sägas att en gynnsam ekonomisk utveckling är positivt för den sociala dimensionen. En socialt hållbar utveckling förutsätter en hög sysselsättningsgrad och stabila välfärdssystem. Tillgång till arbete är betydelsefullt för delaktighet i samhället och fast inkomst ger inte bara ökad trygghet och välbefinnande, utan även möjligheten att konsumera och att delta i kulturliv och andra fritidsaktiviteter. Goda sociala förhållanden bidrar på så sätt till en regions tillväxt. Samtidigt kan en regions tillväxt, om utvecklingen är hållbar, bidra till att regionens sociala förhållanden ytterligare förbättras. (Ekberg, 2001; Naturvårdsverket, 2002)

### Vill du veta mer?

- *Det nya tillväxtarbetet* (2002) Naturvårdsverkets rapport 5263
- Ekberg, Tomas (2001) *Hållbar tillväxt i Västra Götaland, Västra Götalandsregionen*

### Regionalt arbete och indikatorer

- Birath, Kristina; Vindelman, Anna (2005) *Miljömålen i ett utvecklingsperspektiv – en idéskrift* Länsstyrelsen i Skåne, Inregia 2005
- *Det nya tillväxtarbetet*, (2002) Naturvårdsverkets rapport 5263
- Ekberg, Tomas (2001) *Hållbar tillväxt i Västra Götaland, Västra Götalandsregionen*

- Gennvi, Göran; Kish, Peter (2004) *Förutsättningar för hållbar tillväxt i Jämtland* (förstudie) Länsstyrelsen Jämtland
- Gennvi, Göran (2006) *Hållbar tillväxt genom ett "lärandesystem"* Länsstyrelsen i Jämtland, Naturakademien Learning LAB,
- Gunnarsson, Carolina (2006) *Håll koll – hållbarhetsdriven näringslivsutveckling i Kalmar län. Ett regionalt pilotprojekt inom området miljödriven näringslivsutveckling* Regionförbundet Kalmar län
- *Hållbar tillväxt i Västra Götaland. Stora utmaningar för en hållbar framtid.* (2002) Västra Götalandsregionen,
- *Hållbar tillväxt i Västra Götaland.* (2003) Underlag med idéer för tillväxtprogram och Regional Utvecklingsstrategi,
- *Tre strategier för hållbar utveckling* Nutek B 2005:1

## Hälsa

### Värdet av förbättrad folkhälsa är stort men räknas inte med i BNP

Bengt Jönsson menar i sin bok *Hälsa, vård, tillväxt*, att om man ska beakta hälsa i ett välfärdsperspektiv bör man räkna fram bidraget från förbättrad hälsa till välfärden. Detta kan göras genom att komplettera välfärdsåtgärder som till exempel BNP med mått på hälsa. Ofta ses hög BNP som hög välfärd – men andra faktorer än de som räknas i BNP är också av stor betydelse för hur hög välfärden kan sägas vara i ett land. En av dessa är hälsa. Det är dock ovanligt att hälsa räknas in i välfärdsåtgärder – i nationalräkenskaperna finns bara hälsa med genom att värdet av den vård som förbrukas varje år tas med. Därmed fokuseras det inte på hälsa som nytta – dvs. vad man vinner på en förbättrad folkhälsa.

Ett sätt att mäta hälsa är att se på förväntad livslängd. Under det senaste århundradet har den förväntade livslängden förlängts avsevärt. Genom att räkna om vinsten av den ökade förväntade livslängden i monetära termer kan man jämföra ökningen av BNP med ökningen av värdet av en längre livslängd. Det som framkommer av beräkningen är att värdet av den ökade förväntade livslängden är lika stort som ökningen av BNP under samma period (1900-2000).

Enbart ökad livslängd mäter dock inte hälsa eftersom livskvaliteten kan ha sjunkit. Inom hälsoekonomin används ofta måttet kvalitetsjusterade levnadsår. Räknat på detta sätt blir värdet av ökningen av den förväntade livslängden något lägre men värdet är fortfarande väldigt stort i förhållande till BNP.

Att göra en analys av sambandet mellan hälsa och arbetskraftens produktivitet är mycket komplicerat, men man kan konstatera att en minskad dödlighet och sjuklighet i unga år och under den yrkesverksamma perioden ökar avkastningen på investeringar i humankapitalet. Därmed bidrar hälsa till tillväxt. I ett långt perspektiv har den förbättrade hälsan i Sverige varit till stor betydelse för den svenska tillväxten. (Jönsson, 2004)

### Stora effekter på BNP av minskad sjukfrånvaro

Olle Berglund pekar i sin skrift *Ingen tillväxt utan bättre hälsa* (2003) på att befolkningen i arbetsför ålder samt unga kommer att minska något fram till 2012 jämfört med idag. Arbetskraften är dock inte lika stor som den del av befolkningen som befinner sig

i arbetsför ålder, vilket beror på bland annat arbetslöshet och frånvaro från jobbet av olika orsaker. Ett flertal beräkningar visar att det är ungefär 56 procent av personerna i arbetsför ålder som utgör den egentliga arbetsstyrkan. Sjukfrånvaron utgör en stor del av de frånvarande. Sjukfrånvaron påverkar därmed det faktiska utbudet av arbetskraft och är därmed viktigt för ett lands tillväxt.

Sjukfrånvaron har ökat sedan 1998 och därmed påverkat det faktiska arbetskraftsutbudet påtagligt. Det är framför allt de längre sjukfallen (över 30 dagar) som har ökat. Det är dock svårt att göra jämförelser över tid längre tillbaka i tiden eftersom de regelförändringar som gjorts gör statistiken svårhanterad

Berglund gör några beräkningar på hur mycket tillväxten skulle öka om sjukfrånvaron skulle minska. I Berglunds beräkningar utgör de som inte arbetar (inte har arbete eller är borta från arbetet) på grund av annan anledning än sjukdom cirka 33 procent av gruppen 20-64 år. De som inte arbetar på grund av sjukdom och förtidspension utgör knappt 11 procent. Om sjukfrånvaron halverades (i beräkningen är anpassningen 2003-2008, 2008 uppgår sjukfrånvaron till 5,5 procent av gruppen 20-64 år) skulle knappt 300 000 fler personer att vara i arbete 2008. Jämfört med alternativet ”oförändrad frånvaro” innebär det en ökning av arbetskraftsutbudet med nästan 10 procent. Detta innebär ett nivålyft för BNP på mellan 5 och 10 procent beroende på arbetskraftens produktivitet.

Enligt SCB:s beräkningar är det ungefär 19 procent av befolkningen mellan 20-64 år som står utanför arbetskraften, vilket är över en miljon människor. Om arbetskraften skulle öka med motsvarande siffra – en miljon människor – skulle BNP öka med runt 5 procent (i beräkningen hålls andelen tillfälligt frånvarande och arbetslösa konstant).

Med bakgrund av detta menar Berglund att det är nödvändigt att ta tillvara den arbetskraftsreserv som finns idag i form av personer som står utanför arbetsmarknaden. I synnerhet är detta viktigt mot bakgrund av att försörjningsbördan kommer att öka under de närmaste decennierna. (Berglund, 2003)

## Hälsa påverkar regional ekonomisk utveckling

Institutet för framtidsstudier har gjort en studie om sambandet mellan hälsa och regional tillväxt (Malmberg, Andersson, 2006). Författarna menar att hälsa är en bestämmande faktor för regional tillväxt.

Att ekonomisk tillväxt och hälsa är nära förknippade med varandra beror på flera faktorer. En frisk befolkning med ett långt förväntat arbetsliv framför sig utbildar sig i hög utsträckning och har dessutom en tendens till stort finansiellt sparande, vilket är bra för ekonomin. Friska personer i arbetskraften är mer produktiva jämfört med en mer sjuk arbetskraft där arbetsgivare får problem med både sjukfrånvaro och sjuknärvaro (när sjuka personer arbetar men inte till sin fulla kapacitet).

Framför allt märks detta genom att det finns en stark korrelation mellan hälsonivåer och ekonomisk tillväxt i regionala data – regioner med frisk befolkning har generellt sett en bättre ekonomi än regioner med sjuklig befolkning. Malmberg och Andersson undersöker korrelationen mellan hälsa och ekonomisk utveckling i Sverige genom att konstruera ett index för ekonomisk styrka (baserat på inkomst, arbetslöshet och sysselsättning) och ett index för hälsa (baserat på sjukersättning, förtidspension, förväntad livslängd, alkohol och COL-relaterade dödsfall). Resultaten visar att korrelationen mellan hälsa och ekonomisk utveckling är stark.

Att det finns en korrelation säger dock inget om kausaliteten – vad påverkar egentligen vad? Det kan betyda att hälsa påverkar ekonomisk utveckling, men kan å andra sidan betyda att ekonomisk utveckling påverkar hälsa. En tredje tolkning är att sambandet går åt båda hållen – att positiva eller negativa förändringar i hälsa och ekonomisk utveckling förstärker varandra. Malmberg och Andersson menar att man kan klarlägga sam-

bandet tydligare på mikrodata nivå genom att titta på hur ohälsa hos en individ påverkar individens själv och även andra personer i hennes/hans närhet.

Författarna gör därför en analys av hur en persons sjukdom påverkar personens inkomst. Resultaten visar att en person som blir sjuk halkar efter i löneutveckling jämfört med personer som är friska, sjuka personer har ett lägre sparande och att sjuka personers position på arbetsmarkanden tenderar att försvagas. Liknande effekter hittas för den sjuke personens partner. Detta kan bero på att en partner upplever förhöjd stress och stor psykisk belastning om hans/hennes partner blir sjuk. Ohälsa påverkar även barn till sjuka personer. Studien visar att barn som var mellan 27-31 vid tiden för föräldrarnas sjukdom får en sämre löneutveckling än barn till friska föräldrar. Dock kunde inte detta samband hittas för barn i andra åldersgrupper. För barn i skolåldern hittades dock ett samband mellan skolbetyg och föräldrars sjukdom. Barn till friska föräldrar tenderar att få bättre betyg i skolan än barn till sjuka föräldrar.

Studien visar att sjukdom även kan få effekter på andra personer än den drabbade och hans/hennes familj. Malmberg och Andersson studerar även effekten på kollegor till den sjuke och visar på att kollegor till personer drabbade av sjukdom tenderar att hamna efter i löneutvecklingen jämfört med andra grupper. Effekten är dock liten. Studien fokuserar på personer som blev sjuka vid 51 års ålder. Personer i denna åldersgrupp har vanligtvis en stabil ställning på arbetsmarkanden och stor erfarenhet som kan vara svår att ersätta, vilket skulle kunna förklara denna effekt. Ett företag kan få viss minskning i produktiviteten av sjukdomsbortfallet vilket kan påverka kollegornas framtidsutsikter.

Sammantaget visar detta på att sjukdom inte bara påverkar den individ som blir sjuk utan har även effekter på familj och kollegor. Detta gör att hälsa är av stor vikt för regional ekonomisk utveckling. Författarna menar att hälsa kan hjälpa en region att komma in i en spiral av positiv ekonomisk utveckling och omvänt: ohälsa får negativa konsekvenser för den ekonomiska utvecklingen. Därför menar författarna att det är av stor vikt att satsa på förbättrad hälsa. (Malmberg, Andersson, 2006)

### **Vill du veta mer?**

- Berglund, Olle (2003) Ingen tillväxt utan bättre hälsa, ingår i *Värdeskapande tillväxt* nr 6 2003, TCO
- Jönsson, Bengt (2004) *Hälsa, vård, tillväxt*, SNS förlag
- Malmberg, Bo; Andersson, Eva (2006) *Health as a factor in regional economic development*, Institutet för framtidsstudier arbetsrapport 2006:4

## **Integration**

### **Ökad integration positivt för samhällsekonomin**

Enligt ITPS studie om integrationens effekter på tillväxt (Rauhut, 2003) har få beräkningar gjorts på budgeteffekterna av en ökad arbetsmarknadsintegration av de utrikes födda i Sverige. De beräkningar som finns tyder dock på att ökad integration av utrikes födda på arbetsmarknaden har positiva effekter på den offentliga budgeten.

Beräkningarna visar på positiva effekter mellan 0,8 och 1,4 procent av BNP. De hittills gjorda studierna har dock endast analyserat gruppen utrikes födda och alltså utelämnat andra generationens invandrare. Det finns dock mycket som tyder på att andra genera-

tionens invandrare, (födda på 1970-talet eller senare) har svårt att etablera sig på den svenska arbetsmarknaden. Det finns således skäl att tro att en integration av alla personer med utländsk bakgrund på den svenska arbetsmarknaden skulle ha en större positiv budgeteffekt än vad som hittills beräknats.

Dåligt fungerande integration av invandrare i Sverige medför kostnader för samhället. De samhällsekonomiska kostnaderna rör bland annat inkomstöverföringar från inrikes födda till invandrare och arbetslöshet bland invandrare trots brist på arbetskraft. Detta leder på sikt även till en lägre tillväxt.

Bristande arbetsmarknadsintegration av invandrare leder till kostnader för skattebetalarna, men skulle kunna vändas till tillskott om invandrarna integrerades bättre på arbetsmarknaden. Vid bättre arbetsmarknadsintegration skulle både antalet sysselsatta och skatteintäkterna från invandrarna öka samtidigt som de offentliga transfereringarna till invandrarna skulle minska.

Rauhut menar att det finns en outnyttjad arbetskraftsreserv av invandrare som skulle kunna ta okvalificerat arbete inom vård- och omsorgssektorn. På det viset skulle bristande integration på arbetsmarknaden och problem med arbetskraftsbrist inom vissa sektorer lösas samtidigt.

Utöver de samhällsekonomiska kostnaderna finns även sociala kostnaderna i form av de problem utanförskap och segregation leder till och politiska kostnader som till exempel att diskriminering av en viss grupp i samhället blir politiskt accepterat, eller att främlingsfientliga partier vinner mark och blir politiskt accepterade.

En integration på arbetsmarknaden av personer med utländsk bakgrund skulle göra arbetskraften större i Sverige, men den skulle även ge Sverige en annan konkurrensfördel. För att kvinnorna i de flesta EU-länder skall nå samma förvärvsfrekvens som männen krävs att omfattande investeringar görs för att bygga upp barnomsorgen i dessa länder, vilket kommer att ta mycket lång tid. Rauhut menar att Sverige borde kunna utnyttja den tiden genom att integrera de invandrare som redan finns i Sverige på den svenska arbetsmarknaden. (Rauhut, 2003)

## Framtida arbetskraftsförsörjning ställer krav på ökad mångfald

Utredningen Alla lika olika (Ds 2000:69) pekar på att Sverige står inför två tydliga demografiska förändringar. För det första ökar medelåldern och för det andra så fortsätter andelen personer med utländsk bakgrund att växa.

Sveriges befolkning kommer att bestå av en växande andel äldre medan befolkningen i yrkesverksam ålder kommer att krympa. Även medelåldern bland personer i yrkesverksam ålder ökar, andelen personer över 55 år i arbetskraften kommer att öka till drygt 17 procent år 2015. År 2015 kommer närmare två miljoner människor eller mer än var femte person i landet att vara 65 år eller äldre och befolkningen i arbetsför ålder kommer att minska med 20 000 personer årligen. Detta innebär att allt färre yrkesverksamma ska försörja allt fler äldre.

År 2015 kommer mer än var fjärde person mellan 18 och 64 år i Sverige att ha utländsk bakgrund (det vill säga personer födda utomlands eller att ha minst en förälder som är född utomlands). Personer med utländsk bakgrund kommer 2015 att utgöra cirka 27 procent av den arbetsföra befolkningen. Män och kvinnor med utländsk bakgrund står för nästan hela nettoökningen av arbetskraften de närmaste 15 åren. (Ds 2000:69)

Svenskt näringsliv presenterar liknande siffror i sina beräkningar: arbetskraften väntas växa något fram till åren 2008-2010 för att sedan börja krympa. Svenskt näringsliv menar därför att tillgången på arbetskraft under de närmaste åren kommer att vara en allvarligt begränsande faktor för utvecklingen av Sveriges näringsliv. Åtgärder för att bättre ta tillvara arbetskraften är därför av yttersta vikt.

Mot bakgrund av detta är det ur ett samhällsperspektiv viktigt att utforma arbetslivet så att det passar människors förutsättningar och behov – det handlar om att utnyttja resurserna effektivt. Effekterna av utslagning och diskriminering i arbetslivet är allt för kostsamma i en framtid med personalförsörjningsproblem till följd av en åldrande befolkning. (Svenskt näringsliv, 2002; Ds 2000:69)

Nutek, pekar på att det ur ett regionalt perspektiv blir allt viktigare att skapa attraktivitet, för att i framtiden kunna konkurrera om investeringar och arbetskraft. Vidare pekar Nutek på vissa studier som hävdar att regioner för att bli nyskapande måste kunna dra till sig den framväxande gruppen av människor av olika etnisk bakgrund, hudfärg, kön, ålder osv. Regioner skulle kunna vara till hjälp i mångfaldsarbetet genom att skapa nätverk mellan offentliga verksamheter och företag av olika storlekar. (Nutek, Visanu 2004:3)

### Utrikes födda i glesbygden skapar ett mer diversifierat utbud av varor och service

Glesbygdverket skriver i sin rapport integration och regional utveckling (2005) att integration av utrikes födda personer och personer med utländsk bakgrund är intressant ur ett regionalt utvecklingsperspektiv. Detta beror på att ökad integration av personer med utländsk bakgrund skulle kunna bidra dels till arbetskraftsutbudet och kunskapsförsörjningen och dels till service- och skatteunderlaget. Dessutom skulle personer med utländsk bakgrund kunna bidra till att bredda serviceutbudet och branschbredden med mera.

Över hälften av de utrikes födda personerna i Sverige bor i tätortskommuner i storstadsregioner. Denna trend har förstärkts under senare år och under perioden 1996-2002 var befolkningsutvecklingen negativ för utrikes födda personer i skoglansregionerna. Ett intressant fenomen är att utrikes födda har motsatt sysselsättningsmönster som svenskar. För utrikes födda är sysselsättningsgraden högre i glesbygdskommunerna jämfört med tätortskommuner. För svenska personer är däremot förvärvsfrekvensen högst i tätorter och lägst i glesbygdskommuner. Till viss del skulle den högre förvärvsfrekvensen bland utrikes födda i glesbygd kunna bero på att utrikes födda som flyttar till glesbygdskommuner vanligtvis har vistats längre tid i Sverige än utrikes födda i tätorter.

Statistiken visar att det är vanligt bland utrikes födda i gles- och landsbygd med småföretagande. Den bild som framkommer i glesbygdverkets studie är att företagen framför allt är viktiga för arbetstillfällen och därmed skatteinkomster. Andra positiva effekter är att företagen som drivs av utrikes födda breddar näringslivsstrukturen vilket innebär öppningar för nya samarbeten, idéer och kompetenser. Utöver detta framkommer i glesbygdverkets rapport att utbudet av varor ökar och blir mer differentierat. Framförallt ökar variationen av restauranter och livsmedel vilket är viktigt för kommunens attraktivitet både för permanentboende och för att locka turister. Dessutom ökas tillgängligheten till service genom fler företag.

Många personer anser att livsmedelsbutiker är en av de serviceinrättningar som är väldigt viktigt att ha tillgång till i närheten av sin bostadsort. I gles- och landsbygd fungerar livsmedelsbutiker dessutom ofta som serviceställe för post och annan service. En ökande trend är att invandrare tar över gamla landsbygdsbutiker, i synnerhet i de södra delarna av landet, som annars riskerar att läggas ned. Eftersom dessa butiker ofta är en av de sista på orten har de stor betydelse för serviceutbudet i sitt närområde.

Utrikes födda är således en viktig resurs eftersom de kan lindra den negativa befolkningsutvecklingen i gles- och landsbygden och bidra till bättre varu- och serviceutbud. (Glesbygdverket, 2005)

## Migrationen allt viktigare när humankapitalet är den viktigaste tillväxtfaktorn

Svenskt näringsliv menar att migrationen kan få en betydande (och positiv) roll eftersom Sverige i dag är ett tjänstesamhälle. Tjänstesamhällets villkor och förutsättningar skiljer sig från de tidigare ekonomiska stadierna – jordbrukssamhället och industrisamhället. Visserligen har migrationen historiskt sett haft stor betydelse för den ekonomiska utvecklingen, men med tjänstesamhället har dess betydelse blivit än större.

Detta beror på att tjänstesamhället är mer beroende av humankapitalet än jordbrukssamhället vars främsta tillgång var naturkapitalet (jordbruksmark, skog, djur, mineraler samt vind- och vattenkraft) och industrisamhället vars främsta tillgång var det fysiska kapitalet (maskiner, kraftverk och järnvägar). Tjänstesamhällets främsta tillgång är det immateriella kapitalet. Självklart är vi fortfarande beroende av naturkapital och fysiskt kapital, men det som i första hand skapar utvecklingskraft i tjänstesamhället är immateriellt kapital. Det består främst av:

Teknologi – den samlade kunskapen om hur olika produkter kan framställas.

Humankapital – människors kompetens att lösa olika uppgifter och problem.

Strukturkapital – andra icke-materiella tillgångar i företag och andra organisationer, till exempel kundrelationer, affärskontakter, databaser, patent, organisation och varumärke. I ett utvecklat tjänstesamhälle arbetar flertalet – inom industrin, tjänsteföretag och i offentlig sektor – med att skapa, underhålla och använda det immateriella kapitalet. Det är med dess hjälp som naturkapitalet och det fysiska kapitalet kan tas till vara allt effektivare.

Medan de viktigaste ekonomiska, politiska och sociala skiljelinjerna i jordbrukssamhället och industrisamhället handlade om äganderätten till jorden respektive det fysiska kapitalet kan det immateriella kapitalet inte övertas av någon annan. Varje individ måste själv bygga upp sitt humankapital, till exempel genom utbildning, men även erfarenheter, attityder och värderingar är viktiga. Individen kan sedan använda sin kompetens för att producera varor eller tjänster åt sig själv eller andra. En annan intressant skillnad jämfört med annat kapital är att det immateriella kapitalet snarare växer än förbrukas då det används.

I och med att humankapitalet blir allt viktigare för att ekonomin ska kunna växa, blir det viktigt att kunna attrahera ny kunskap. På detta vis ökar migrationens betydelse då humankapitalet blir allt viktigare. Genom invandring kan en region dra nytta av kompetens som har utvecklats i andra regioner. Mångfalden bidrar även till ökad variation och valfrihet på så sätt att vi får större möjligheter att välja hur vi vill leva, vilket gör att regioner präglade av mångfald blir attraktivare och lättare kan dra till sig nya kompetenser och talanger. Mångfald och valfrihet skapar också konkurrens och företag får större motivation att utveckla produkter som kunderna är beredda att köpa. (Svenskt näringsliv, 2003)

## Företag får bättre goodwill genom mångfaldsarbete

För företagen är det av naturliga skäl mångfaldens bidrag till affärsverksamheten som står i förgrunden. På senare tid har dock även konsumenter börjat visa allt större intresse för vilka värderingar som förknippas med företagen. Vad ett företag har för image är viktigt; ansvarskännande företag har lättare att rekrytera och får större goodwill. Många företag ser därför arbetet med mångfald som en långsiktig investering. Företag och organisationer vinner mer acceptans i samhället och agerar bättre tillsammans med sin omgivning om deras anställda speglar befolkningen i övrigt. (Ds 2000:69; Nutek Visanu, 2004:3; Svenskt näringsliv, 2002)

## Managing Diversity – mångfald som skapar konkurrenskraft

Den nya ekonomiska verkligheten är betydligt mer internationaliserad än tidigare ekonomiska strukturer. Förutsättningarna på marknaden förändras ständigt. Företag som arbetar med mångfald kan lättare anpassa produkter och tjänster till en mångfaldig marknad. Etablering på nya marknader kräver kunskap om nya kulturer.

I USA har många arbetsgivare sedan länge arbetat med att skapa kreativa företag med hjälp av mångfald. Det innebär att de amerikanska företagen försöker ta vara på mångfalden möjligheter genom till exempel rekrytering för att medvetet öka mångfalden i företag, belöningsystem som är kopplade till mångfald, nya krav på ledaregenskaper och karriärutveckling med mera. Detta kallas för managing diversity.

Managing Diversity handlar om att skapa en organisationskultur som värderar alla människors olikheter och utnyttjar denna mångfald för att få konkurrensfördelar. Undersökningar tyder på att företagets mångfaldsstrategier leder till affärsnytta. De amerikanska företag som satsar på mångfald anser inte bara att konceptet är strategiskt viktigt för att utveckla konkurrenskraftiga och attraktiva produkter och tjänster till en allt mer diversifierad marknad utan även för att kunna attrahera och behålla kompetent arbetskraft. Dessutom finns motiv av moralisk och etisk karaktär, liksom en önskan att ta ett socialt ansvar. (Svenskt näringsliv, 2002; SOU 1999:49 bilaga 3)

Forskning inom social psykologi och företagsekonomi ger ett klart empiriskt stöd för att brett sammansatta arbetsorganisation av personer med olika bakgrunder och erfarenheter i de flesta situationer är mer kreativa och nydanande än homogena organisationer. (Ds 2000:69)

Inom managing diversity skiljer man mellan intern och extern mångfald:

Intern mångfald syftar på arbetsstyrkans inneboende kreativitet (workforce diversity). Företaget har redan mångfald och vill utnyttja potentiella fördelar av heterogena arbetsstyrkor, eller så önskar företaget öka mångfalden, eftersom man har insett fördelarna.

Extern mångfald syftar på företagets strategier att anpassa produkterna och marknadsföringen till en mångfaldig kundbas. Detta kan ske genom att man drar nytta av mångfalden bland de anställda. Med tanke på den ökande internationaliseringen och globaliseringen av företagen blir det lättare för mångkulturella arbetslag att analysera marknadsbehov, livsstilar och konsumtionsbeteenden hos kunder världen över.

Managing diversity är ett mycket bra verktyg för att hantera den globala marknaden. Satsningen på mångfald i USA har bidragit till att USA har större marknadsandelar i Östasien – där världens mest snabbväxande marknader finns – än övriga industriländer. I Östasien finns världens snabbast växande marknader. När amerikanska företag expanderar där använder de konsulter och arbetskraft från denna del av världen för att hantera marknadernas olika kulturella förutsättningar. (SOU 1999:49 bilaga 3) Människor som har rötter i andra länder och kulturer representerar viktiga tillgångar i en internationaliserad ekonomi:

De har ofta internationella kontakter, dels med hemlandet, dels med människor i andra länder som kommer från samma ursprungsområde.

De har språkkunskaper och kunskaper om andra länder som kan vara värdefulla vid internationella affärskontakter.

Många invandrare har med sig nya idéer om hur saker kan göras annorlunda och bättre – och hur helt nya saker kan åstadkommas.

Även för den inhemska svenska marknaden är mångfald positivt. Sverige är ett mångkulturellt samhälle med över en miljon utlandsfödda och nästan lika många med annan utländsk bakgrund. Att förstå andra kulturers traditioner och språk är därmed en framgångsfaktor även de företag som i huvudsak arbetar på den svenska hemmamarknaden. (Svenskt näringsliv, 2003; Svenskt näringsliv 2002)

En internationell utblick visar att invandring och mångfald i ett flertal länder har gått från att betraktats som problem till att bli betraktat som tillväxtfaktor. I dessa länder är frågan inte längre hur samhället skall lösa problemen förknippade med invandring, utan snarare på vilket sätt invandrarna kan bidra till att lösa problem. I bland annat Kanada, USA och Australien har synen på integration övergått från ett snävt invandraperspektiv till en global integrationsstrategi där olikheter i kulturbakgrund ses som en positiv konkurrensfaktor. Som exempel kan nämnas att Australien har ett regeringsorgan - Office of Multicultural Affairs - som arbetar för att näringslivet ska satsa på mångfald för att klara den globala konkurrensen. I Kanada baseras den ekonomiska politiken på mångfald som motor för ekonomisk tillväxt och global konkurrensfaktor. (SOU 1999:49 bilaga 3)

### **Vill du veta mer?**

- *Alla lika olika – för mångfald och i arbetslivet* Ds 2000:69
- Habib, Hedi Från invandrarföretagsamhet till generell tillväxtdynamik, Ingår i *Invandrare som företagare*, SOU 1999:49
- *Integration och regional utveckling* (2005) Glesbygdsverket
- *Olikhet som drivkraft – en idéskrift för vinnande mångfald*, Visanu 2004:3
- Rauhut, Daniel; Blomberg Gustav (2003). *Ekonomiska effekter av integration och invandring* ITPS A 2003:010

### **Regionalt arbete och indikatorer**

- Andersson, Ragnar Nätverk som stänger ute, AS 03 27
- Danilda, Inger (2006) *Vem får bidra till tillväxten? Om jämställdhet och integration i tillväxtprogram* ALI
- *Invandrare, integration och regional tillväxt* (2004) Integrationsverkets stencilserie 2004:1
- *Olikhet som drivkraft – en idéskrift för vinnande mångfald* Visanu 2004:3
- *Tre strategier för hållbar utveckling* Nutek B 2005:1

### **Goda exempel och inspiration till ditt läns RTP**

- *Det dynamiska mötet – 2055 år av invandring*, Svenskt näringsliv, 2003
- *Mångfald – en förutsättning för goda affärer*, Svenskt näringsliv, 2002
- *Mångfald för tillväxt, lönsamhet och framgång – fokus arbetsplatser i Uppsala län*, (2000) Nätverket framtidsskapet och ESF-rådet i Uppsala län
- *Mångfald i arbetslivet – en förutsättning för tillväxt*, Svenskt näringsliv 2002
- *En mångfaldig marknad – hur matchar vi nya målgrupper?* Svenskt näringsliv, 2002
- *Nya svenskar i ett växande Sverige*, Svenskt näringsliv, 2002

## Jämställdhet

### Könsstereotypa utbildningsval påverkar tillväxten negativt

Anne Boschini pekar i sin studie Genusspecifika utbildningsval och ekonomisk utveckling (SOU 2004:43 ,bilaga 8) på att det i Sverige såväl som internationellt sett finns ett klart mönster av könssegregering inom högre utbildning. Ungefär lika många män väljer att läsa natur och teknik som humaniora & samhällsvetenskap, medan en stor majoritet av kvinnorna väljer att studera humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen. Detta ökar naturligtvis också tendenserna till könssegregering på arbetsmarknaden.

Boschini menar att det är intressant att studera genuspecifika utbildningsval eftersom det är viktigt att alla studerande väljer det ämne de är mest lämpade för. Det skulle inte bara ge individerna hög personlig tillfredsställelse utan även leda till att ”rätt person hamnade sig på rättplats” vilket skulle vara samhällsekonomiskt fördelaktigt.

Mycket pekar dock på att det i stor utsträckning är sociala normer snarare än ”naturlig fallenhet” för olika ämnen som påverkar våra utbildningsval. Män anses generellt mer lämpade för teknik och naturvetenskap medan kvinnor anses vara mer verbalt begåvade – trots att det inte finns vetenskapliga belägg för några större könsskillnader. Normerna gör att det är svårare för kvinnor att studera ämnen som traditionellt domineras av män och tvärt om eftersom de då måste övervinna föreställningen om att de inte har talang för sådana studier.

Detta är intressant mot bakgrund av att allt fler utbildar sig allt längre. Hur stor effekten av investeringar i humankapital är på den ekonomiska utvecklingen råder det delade meningar om, men bland nationalekonomer är enigheten stor om att effekten är positiv. Uppskattningar visar att om befolkningen i snitt utbildar sig ett år längre i ett OECD-land, då ökar den årliga tillväxttakten med 6 procent på lång sikt.

Anne Boschinis studie visar att högre utbildning främjar den ekonomiska utvecklingen och att investeringar i utbildning därför ökar produktiviteten. Speciellt tydligt är detta när personer utbildar sig inom ämnen som de är intresserade av och begåvade för. Således blir avkastningen av utbildning större ju mer intresserad och begåvad en individ är. Detta kommer sig av att samhällskostnaden är densamma för alla individers utbildning, medan en mer intresserad och begåvad person har större möjligheter att tillgodogöra sig sin utbildning och omsätta denna i praktiken. Detta innebär att det är viktigt att de som väljer att utbilda sig gör det inom det område som de har mest intresse och talang för.

Vidare visar Anne Boschinis studie att ju mer kvinnor och mäns utbildningsval ändras mot att vara genusneutrala, desto högre blir tillväxttakten i BNP per capita. Boschinis slutsats är att åtgärder bör vidtas för att minska de genuspecifika valen då de leder till produktivetsförluster – om det är sociala normer som styr personers utbildningsval, vilket det finns anledning att tro.

Ytterligare ett skäl att se över vad som påverkar personers val av utbildning är att kvinnor tenderar att i mindre utsträckning än män studera teknologiska/ naturvetenskapliga utbildningar. Dessa utbildningar anses främja den teknologiska utvecklingen och kan därmed sägas ha en dubbel funktion.

Om teknologisk utveckling anses vara en viktig drivkraft för den ekonomiska tillväxten, så är personer med teknisk eller naturvetenskaplig kompetens betydelsefulla. Det blir således extra viktigt ur ett samhällsperspektiv att se till att personer med intresse och begåvning för dessa ämnen även väljer att studera dem. (SOU 2004:43, bilaga 8)

### Könsstereotyper ger dålig matchning på arbetsmarknaden

Arbetsmarknaden i Sverige står inför en rad utmaningar den närmaste tiden. Mycket tyder på att nyrekryteringsbehovet kommer att öka de närmaste åren och antalet sjuk-

skrivningar ökar samtidigt som arbetslösheten är hög, inte minst bland unga. Efterfrågan på arbetskraft förutspås bli stor, men frågan är hur pass väl utbudet på arbetskraft motsvarar efterfrågan. Åsa Löfström menar att mot bakgrund av detta är det intressant att studera könssegregeringen på arbetsmarkanden (Löfström 2005a; Löfström 2005b).

Den svenska arbetsmarknaden anses vara en av de mest könssegregerade i världen. Könssegregering på arbetsmarknaden diskuteras sällan i termer av effektiv matchning men enligt Löfström (Löfström, 2005a) borde detta göras. Den könsbarriär som finns på arbetsmarknaden hindrar kvinnor såväl som män att röra sig på hela arbetsmarkanden. Det hindrar dessutom arbetsgivare från att få tillgång till – eller över huvud taget se – hela arbetskraften. Detta innebär att arbetskraften blir ”inlåst” i olika yrken (kvinnor blir sjuksköterskor, män blir svetsare) men sådana könsstereotypa mönster leder till stelheter på arbetsmarkanden.

En effektiv matchning på arbetsmarkanden kommer att uppnås först när både arbetstagar och arbetsgivare gör sina val utan att ta hänsyn till kön. Så länge rekrytering baseras på könsstereotypa idéer om vad kvinnor och män kan hindras en effektiv användning av investeringar i humankapital och effektiv matchning på arbetsmarkanden. (Löfström, 2005a)

Vinsterna med att de stelheter på arbetsmarkanden som uppkommer vid könssegregering luckras upp är många:

Ökad matchningseffektivitet på arbetsmarknaden – effektiviteten skulle förbättras då ”hela” arbetsmarknaden blir ”tillgänglig” för alla.

Ökad rörlighet på arbetsmarkanden – arbetskraften skulle slippa restriktioner p.g.a. sitt kön vilket skulle underlätta yrkesbyten efter t.ex. en sjuk- eller en arbetslöshetsperiod.

Yrkesval efter kompetens – kvinnors och mäns utbildnings- och yrkesval skulle bli mer preferens- styrda än könsstyrda.

”Större” rekryteringsbas – arbetsgivare som enbart rekryterat könsstereotyp skulle bli varse fördelarna med att ha tillgång till hela arbetskraften och inte bara en del av den. (Löfström, 2005b)

## Demografin allt viktigare för tillväxt – och jämställdhet avgörande för den demografiska utvecklingen

Sambandet mellan jämställdhet och högre tillväxt är ett sällan debatterat fenomen, jämställdhet är snarare ett negligerat ämne i tillväxtdebatten. En studie från TCO – utan jämställdhet stannar tillväxten – hävdar dock att sambanden mellan jämställdhet och tillväxt i mogna ekonomier är mycket starkt. Detta beror på att den demografiska utvecklingen kommer att bli avgörande för mogna ekonomiers tillväxt – och jämställdhet är avgörande för den demografiska utvecklingen. Den ekonomiska tillväxtforskningen har i hög grad förbiset dessa samband. I framtiden måste dock jämställdheten integreras i ekonomiska modeller om tillväxtens långsiktiga förutsättningar i industrialiserade länder ska kunna förstås. (TCO, 2004)

Världsekonomin står de närmaste decennierna inför mycket omfattande förändringar. Det är framför allt två olika krafter som kommer att förändra ekonomin. Den ena handlar om att den ekonomiska kartan kan komma att ritas om i samband med att tidigare ekonomiskt utvecklade länder kommer att hinna ikapp västvärlden. Den andra handlar om befolkningsutvecklingen.

Den första kraften brukar kallas upphinnareffekt. Ett antal stora länder som tidigare släpat långt efter i ekonomisk utveckling har ändrat sina ekonomiska institutioner, vilket medfört att dessa länder kan införa samma teknik och avancerade produktionsmetoder som de utvecklade ekonomierna använder. På det viset kan de fattigare länderna uppnå mycket snabba förändringar av den ekonomiska tillväxten. Det främsta exemplet är

Kina där produktionen växer med omkring 8 procent per år och även framöver väntas växa mycket snabbt.

Den andra kraften är ländernas befolkningsutveckling. Västvärlden har redan genomfört de institutionella förändringar som upphinnareffekten handlar om. För Sverige och andra europeiska länder som redan använder avancerad produktionsteknik finns inga större upphinnareffekter att hämta även om produktiviteten kan komma att öka på grund av forskning och utbildning som kan leda till ny konkurrenskraftig produktion. Den grundläggande förutsättningen för tillväxt i dessa redan mogna industriländer blir istället en positiv befolkningsutveckling med ett högt arbetsutbud.

Den prognostiserade befolkningsutvecklingen för de närmaste decennierna i de flesta västeuropeiska länder och Japan tyder på att utvecklingen kommer att vara svag, eller i vissa fall rent av negativ. Detta leder till att antalet arbetsföra att minska drastiskt varpå antalet arbetade timmar kommer att sjunka, vilket i sin tur leder till att den ekonomiska tillväxten kommer att bromsas upp. Resultatet blir växande försörjningsobalanser.

Detta innebär att, för att förstå den långsiktiga tillväxtens förutsättningar (tillgången på arbetskraft) måste individers familjeval studeras. Individernas inställning till jämställdhet och möjligheterna att samtidigt vara förälder och att vara yrkesaktiv kommer att bli mycket betydande för den ekonomiska utvecklingen i de mogna ekonomierna.

För att belägga jämställdhetens roll testas hypotesen att svaga jämställdhetsvärderingar i ett modernt samhälle hindrar kvinnor och män att förena familj utbildning och yrkesliv – och att detta leder till lägre födelsetal. Hypotesen testas genom att jämföra internationella data över jämställdhetsvärderingar med faktiska och prognostiserade födelsetal. Hypotesen bekräftades av studien. Två grupper av länder utkristalliserades: Den ena gruppen består av länder med starka eller mellanstarka värderingar av jämställdhet (Sverige, de övriga nordiska länderna, USA och Kanada) där är födelsetalen relativt höga. Den andra gruppen består av länder med mycket svaga jämställdhetsvärderingar (Tyskland, Japan, Italien, Spanien m.fl.) där födelsetalen är betydligt lägre än i den första gruppen. I flera av länderna med svaga jämställdhetsvärderingar är nativiteten så låg att befolkningen kommer att minska. I Tyskland beräknas befolkningen minska fram till 2050 från 82 till 73 miljoner och Italiens befolkning beräknas minska från 57 till 41 miljoner.

Sammanfattningsvis – de nuvarande världsekonomiska förändringarna kommer att leda till att den demografiska utvecklingen blir allt viktigare för ett lands ekonomi. TCO:s studie visar att jämställdhet leder till bättre demografisk utveckling och därmed till förbättrade tillväxtförutsättningar. Omvänt gäller att länder som inte prioriterar jämställdhet riskerar att drabbas av en försämrad ekonomisk utveckling. (TCO, 2004)

### Vill du veta mer?

- Boschini, Anne (2004) Genusspecifika utbildningsval och ekonomisk utveckling. I *Den könsuppdelade arbetsmarkanden* SOU 2004:43, bilaga 8
- Löfström, Åsa (2005) En könssegregerad arbetsmarknad – hinder för fria val och effektiv matchning? *Ekonomisk debatt* 2005(33):8
- Löfström, Åsa (2005) Könsrollerna består. *Välfärd* nr1 2005, SCB
- Löfström, Åsa (2001) *En rapport om jämställdhet och ekonomisk tillväxt* Regeringskansliet
- Utan jämställdhet stannar tillväxten, i *Värdeskapande tillväxt* nr 1, 2004, TCO

## Regionalt arbete och indikatorer

- Bull, Marianne (2002) *Tillväxt jämt*
- Danilda, Inger (2006) *Vem får bidra till tillväxten? Om jämställdhet och integration i regionala tillväxtprogram ALI*
- *Jämställdhet i regionala tillväxtprogram. Sammanfattning av en kartläggning om hur kvinnors villkor och förutsättningar tillgodoses i regionala tillväxtprogram och utvecklingsprogram. Nutek Info nr. 095-2006*
- *Tre strategier för hållbar utveckling* Nutek B 2005:1
- Westberg, Hanna (2005) *Regionala tillväxtavtal – en fråga om att bryta gamla mönster? Kvinnors och mäns delaktighet i de regionala tillväxtavtalen i Arbetsliv i omvandling 2005:8*
- *Ökad tillväxt med jämställd styrelse* (2005) Region Skåne, länsstyrelsen i Skåne län

## Goda exempel och inspiration till ditt läns RTP

- *Mångfald – en förutsättning för framgångsrika affärer*, Svenskt näringsliv, 2002
- *Mångfald för tillväxt, lönsamhet och framgång – fokus arbetsplatser i Uppsala län*, (2000) Nätverket framtidsskapet och ESF-rådet i Uppsala län
- *Mångfald i arbetslivet – en förutsättning för tillväxt*, Svenskt näringsliv 2002

## Miljö

En stor debatt inom fältet hållbar utveckling rör sambandet mellan miljö och tillväxt. Här är litteraturen till övervägande del forskningsinriktad. Denna litteraturstudie har inriktats på litteratur som ska kunna förstås av alla utan speciella förkunskaper i ekonomi. Litteraturen i detta avsnitt har därför starkt avgränsats till att omfatta mer populärvetenskapliga texter och översikter över debatten och forskningen om förhållandet mellan miljö och tillväxt.

I den litteratur som sammanfattas nedan förekommer ofta begreppet hållbar utveckling men det är den miljömässiga dimensionen som avses. För att inte detta begrepp ska sammanblandas med vad handlingsgruppen avser med hållbar utveckling, har begreppet här förtydligats till miljömässigt hållbar utveckling.

## Ekologisk ekonomi och miljöekonomi

Ekonomisk politik har alltid handlat om hur vi bäst hushållar med resurser för att skapa välfärd. Ekonomin handlar dock om hushållning med saker som har ett monetärt värde. Miljöekonomier och ekologiska ekonomer menar att detta har lett till att människan inte har tagit hänsyn till miljön i tillräckligt stor utsträckning. Tvärt om har vi varit så "framgångsrik" att vi orsakat sådana ingrepp i naturen att det nu hotar få negativa effekter på tillväxten och kommande generationers välfärd. (Alfredsson, 2006; Friman 2003; Larsson 2003)

Den ekonomiska definitionen på en resurs är att den har ett värde, vilket mäts i monetära termer inom nationalekonomin. Resursen får ett pris beroende på utbud och efterfrå-

gan vilket också innebär att priset ökar med knappheten. Det vill säga desto mindre det finns av en resurs desto dyrare blir den. Omvänt gäller då att en vara med oändligt utbud eller fri tillgång får priset noll. Detta innebär för miljöns del – där till exempel luft och vatten ansetts vara oändliga resurser – att den inte har räknats in i ekonomin över huvud taget eller i väldigt liten utsträckning. Miljöekonomin är ett sätt att försöka tillämpa den klassiska nationalekonomins modeller i mötet med miljön.

En av de viktigaste nationalekonomiska förklaringarna till att miljöproblem uppstår är så kallade externa kostnader. Dessa kostnader uppstår när någon annan än köparen och säljaren påverkas av transaktionen på ett negativt sätt. Detta avspeglas inte i varans pris - en extern kostnad uppstår.

Miljöekonomi som är en gren av nationalekonomin handlar om att uppmärksamma miljöproblem, avgöra dess värde och sedan väga detta mot andra värden och därigenom uppnå en bra nivå av resursutnyttjande. Detta kan till exempel åstadkommas genom säljbara utsläppsrätter. Staten kan sälja utsläppsrätter som uppgår till den optimala utsläppsnivån och på så vis begränsa utsläppen samtidigt som företag skulle tjäna på att minska sina utsläpp. En annan metod är att beskatta miljöförstörande verksamhet för att ge företag/privatpersoner incitament att minska sin produktion/konsumtion. (Larsson, 2003)

Den ekologiska ekonomin med rötter i både ekonomi och ekologi kritiserar, till skillnad från miljöekonomin, den klassiska ekonomins grunder. En obegränsad ekonomisk tillväxt anses inte möjlig eftersom de ekologiska systemen har gränser som inte kan överträdas. Det finns vissa givna fysiska gränser som är satta av naturen, vilket innebär att man inte kan förbruka mer än vad som finns tillgängligt. Det enda som tillförs jorden är solenergi. Resursförbrukande aktiviteter kan med andra ord inte öka i all evighet. Den mest grundläggande kritiken mot den neoklassiska nationalekonomin handlar om att i den klassiska ekonomin antas ekonomin vara oberoende av (eller ett system skiljt ifrån) det ekologiska systemet. Ekologiska ekonomer menar att man måste länka ihop de ekologiska och de ekonomiska systemen för att få en rättvisande bild av hur samhälls-ekonomin egentligen fungerar. (Friman, 2003)

## Miljömässigt hållbar utveckling – att leva på räntan istället för kapitalet

Det finns idag ingen konsensus kring vad hållbar bör definieras bland ekonomer, utan det finns inom den ekonomiska forskningslitteraturen flera förslag till definitioner av miljömässigt hållbar utveckling. Ekonomiska definitioner av miljömässigt hållbar utveckling fokuserar på välfärd som skapas med hjälp av produktionsbasen, det vill säga olika typer av kapital: realkapital, humankapital, naturkapital och socialt kapital.

Grovt sett kan definitionerna delas in i två grupper beroende på synen på möjligheten till substitution mellan olika typer av kapital. Den centrala frågan är vilket kapital (och vilka delar inom respektive kapitalstock) som går att byta ut – eller kommer att kunna bytas ut i framtiden – mot annat kapital. Det vill säga i vilken grad man tror att det är möjligt att ersätta naturresurser med tillverkat kapital. Synen på substitutionsmöjligheterna får konsekvenser för graden av ”optimism” i synen på tillväxtens roll för miljömässigt hållbar utveckling.

Klassiskt skolade ekonomer har generellt en mer positiv syn på möjligheterna till substitution. Klassiska ekonomer är i hög utsträckning väldigt positiva till teknikutvecklingen på så sätt att de tror att människans uppfinningsförmåga kommer att leda till att de ekologiska systemens gränser kommer att kunna ”förflyttas” med hjälp av teknik.

Svag hållbarhet: utvecklingen är hållbar om vi endast konsumerar räntan på vårt samlade kapital: kapitalstockarna är fullt substituerbara. Detta innebär till exempel att en minskning av naturkapitalet kan kompenseras genom en ökning av realkapitalet.

Ekologiska ekonomer menar dock att det inte är möjligt eftersom ekologiska ekonomer generellt ser flera typer av naturkapital som icke substituerbara. Ekologiska ekonomer menar att det är av yttersta vikt att vi snabbt tar fram nya och bättre instrument som effektivt sätter stopp för förbrukningen av icke förnyelsebara resurser. För att ekonomin ska fungera uthålligt måste det ekonomiska systemet ta hänsyn till och anpassas efter den verklighet det befinner sig i – miljön. (Friman, 2003)

Naturkapital och kapital skapat av människor ses inte som utbytbara utan som komplement. Ekologiska ekonomer framhåller vikten av stark hållbarhet – vilket i korthet innebär att både naturkapitalet och övrigt kapital måste hållas intakt och inte kan minska om utvecklingen ska anses hållbar (det ena kan inte minska på bekostnad av andra). Miljöekonomer däremot anser att svag hållbarhet (att summan av kapital skapat av människor och naturkapital inte minskar) är illräckligt för miljömässigt hållbar utveckling. Ekologiska ekonomer menar dessutom att naturkapitalet behöver växa. Efter en lång period där naturkapitalet har tillåtits att minska behöver det nu återhämta sig, annars kommer naturkapitalet att bli en begränsande faktor. Som exempel kan nämnas fiske – den begränsade faktorn är numera inte det av människor skapade kapitalet (fiskebåtar) utan naturkapitalet – fisken, eftersom många vatten håller på att bli utfiskade. (Friman, 2003)

Stark hållbarhet: utvecklingen är hållbar endast om det kritiska naturkapitalet inte minskar: naturkapitalet anses inte fullt substituerbart, i synnerhet inte kritiskt naturkapital. Utvecklingen av de övriga kapitalbaserna är inte av primärt intresse.

Ekonomer har sedan begreppet hållbar utveckling introducerats försökt definiera och hitta sätt att mäta om utvecklingen är hållbar och i vilken grad den är hållbar. I denna process har ekonomerna inspirerats av miljöekonomi och ekologisk ekonomi. På detta vis har man fått fördjupad kunskap om de ekosystemens funktion, system som är en viktig produktionsfaktor i form av naturkapital genom ekosystemtjänster (varor och tjänster från naturen, skogsprodukter, den hydrologiska cykeln, etc.).

Detta har i sin tur inneburit att man nu vill vidga kapitalbegreppet till att omfatta fler typer av naturkapital. Ett vidgat kapitalbegrepp och fokus på långsiktig miljömässigt hållbar utveckling innebär också en förfinad syn på produktivitet och robust tillväxt. Alfredssons rapport visar att det trots skilda perspektiv och divergerande resultat råder enighet bland ekonomer om att flera av de ekonomiska begreppen bland annat kapitalbegreppet och tillväxtbegreppet behöver revideras så att de i högre grad omfattar fundamentala komponenter i produktionsbasen och dess avkastning, inkl varor och tjänster från naturen. Några slutsatser som kan dras från genomgången i Alfredssons rapport är att en modern syn på ekonomisk tillväxt ur ett samhällsekonomiskt perspektiv innebär att tillväxten liksom välfärden ses ur ett bredare perspektiv än tidigare. (Alfredsson, 2006)

## Mått på miljömässigt hållbar utveckling

Makroekonomiska prognoser innehåller vanligtvis inga miljö- eller naturresurser. Detta innebär att risken är stor att den bild våra vanliga välfärdsått ger oss av ekonomin är felaktig och missbedömer ekonomins långsiktiga förmåga att generera välfärd och tillväxt. I dagsläget är BNP det helt dominerande måttet men BNP ger inte en komplett bild av hur långsiktigt bärkraftig den ekonomiska utvecklingen är.

Ett mått på miljömässigt hållbar utveckling som komplement till BNP-måttet skulle skapa incitament till en långsiktigt hållbar politik. Arbetet med att hitta ett lämpligt mått på miljömässigt hållbar utveckling bör drivas vidare. Målet är ett mått som indikerar huruvida utvecklingen sammantaget är hållbar eller inte. Ett mått på miljömässigt hållbar utveckling skulle också skapa incitament för en hållbar politik. (Alfredsson, 2006)

Alfredsson poängterar dock att det är svårt att konstruera ett bra mått på miljömässigt hållbar utveckling. NNP inkluderar till skillnad från BNP förslitning av realkapital så-

som maskiner och byggnader. Miljömässigt hållbar utveckling handlar i princip om att leva på räntan och inte kapitalet. NNP är just räntan på landets förmögenhet. Genom att utvidga kapitalbegreppet och ”bygga ut” NNP-måttet så att det omfattar löpande miljöskador samt värdet av förändringar i naturkapitalet (varor och tjänster från det ekologiska systemet) skapas en definition och ett mått på miljömässigt hållbar utveckling. Ett grönt NNP som fokuserar förändringen d v s ett mått på om välfärden ökar eller minskar, istället för att mäta nivån har också skapats.

Kunskapsluckor, svårigheter att fastställa kvantitativa och kvalitativa förändringar, brist på data och svårigheter att prissätta miljöskador liksom de varor och tjänster som naturen producerar gratis innebär att alla hittills gjorda försök att räkna ut en grön NNP genererat mått behäftade med en hög grad av osäkerhet. I dag har många forskare på grund av dessa och andra problem övergivit grön NNP.

Ett annat sätt att mäta miljömässigt hållbar utveckling är att mäta genuint sparande. I praktiken innebär det att i stället för att fokusera på produktionen, fokuserar på produktionens bas, det vill säga kapitaltillgångarna. Miljömässigt hållbar utveckling kommer då i mindre grad att handla om hållbara konsumtions- och produktionsnivåer utan i stället om att säkra och öka kapitalbasen genom (långsiktigt hållbara) investeringar. En miljömässigt hållbar utveckling kan då definieras som att nettoinvesteringarna (sett över alla kapitaltillgångar) inte minskar, d v s att nettoinvesteringarna skall vara minst lika med eller större än noll eller, för att använda världsbankens terminologi, att det genuina sparandet är positivt. (Alfredsson, 2006)

## Tillväxt och miljö – hur ser sambandet ut?

Alfredsson (2006) har gjort en genomgång av vetenskapliga artiklar som behandlar miljö och tillväxt. Artikelgenomgången visar att en stor andel av forskningen på området verkar fokusera på sambandet mellan ekonomisk tillväxt och miljöpåverkan enligt miljöKuznetskurvan.

Hypotesen om miljöKuznetskurvan innebär att miljöproblem ökar upp till en viss inkomstnivå per capita för att sedan minska med stigande inkomst. När ekonomin har vuxit upp till en viss nivå så kommer istället sambandet att bli det omvända och utsläppen och miljöförstöringen kommer att minska till följd av ökade preferenser för miljön. Resonemanget har dock en rad svagheter och bör därför tolkas med försiktighet.

Att resursåtgången och utsläpp minskar innebär inte automatiskt att det totala slitaget minskar. Om produktionsökningen (det vill säga tillväxten) överstiger effektiviserings-takten så ökar miljöbelastningen.

Kuznetskurvan verkar endast gälla för utsläpp men inte för förslitning på naturresursstockar. Sambandet förefaller inte förekomma när miljökonsekvenserna av förslitningen är omfattande som till exempel vid regnskogsavverkning.

Minskade utsläpp eller en minskad utsläppstakt innebär inte heller att miljön förbättras. Utsläpp av ackumulerande ämnen – så som tungmetaller – förvärrar situationen så länge utsläppen pågår. Försämringstakten minskar förvisso, men vi fortsätter att närma oss ekosystemens fysiska gränser. Dessutom saknas idag kunskap om var dessa gränser går eller om och hur olika miljöförstörande ämnen samverkar. Detta borde leda till ökad försiktighet.

Empiri som visar på att Kuznetskurvan stämmer i ett land kan bero på att miljöskadlig verksamhet flyttas. Att utsläpp minskar i ett land kan bero på att tillverkning har flyttats till andra länder. Därmed kan bevis för Kuznetskurvan finnas lokalt men det är mer tveksamt om Kuznetskurvan kan påvisas globalt. (Larsson, 2003)

Både artikelgenomgången av Alfredsson och av energieffektivitetsutredningen (SOU 2001:02) tyder på att Kuznetskurvan inte verkar kunna bekräftas. De studier som redovisats i betänkandet ger inte något generellt stöd för denna hypotes. Sammantaget visar

dock de empiriska artiklarna på olika resultat. Sambanden ser olika ut beroende på vilken aspekt av miljöpåverkan man tittar på.

Generellt ser det ut att finnas stöd för miljöKuznetskurvan för lokala luftburna utsläpp, Däremot kan samband som liknar en sådan kurva i en del fall skönjas på mer detaljerad nivå, t.ex. för svavelutsläpp. Medan utsläpp som koldioxid, med mer globala och indirekta effekter verkar öka monotont med inkomst eller ha riktigt höga vändpunkter. Inte heller hushåll i USA med höga inkomster har nått en inkomstnivå som är tillräckligt hög för att relationen inkomst/utsläpp för de studerade utsläpp ska vända nedåt. (Alfredsson, 2006)

Energieffektivitetsutredningens slutsats är att den eventuella förekomsten av en miljö-Kuznetskurva istället får ses som resultatet av att ökade preferenser för miljö ger utslag i en miljöfrämjande politik. En väsentlig skärpning av miljöpolitiken – exempelvis koldioxidbeskattningen – krävs, om man vill åstadkomma en minskning av fossil bränsleanvändning och miljöpåverkande utsläpp i absoluta tal under de närmaste årtiondena. (SOU 2001:02)

Det råder i dag inte någon konsensus om huruvida ekonomisk tillväxt är förenlig med en miljömässigt hållbar utveckling. Klart är att ekonomisk tillväxt så som den hittills sett ut inte är långsiktigt hållbar. För att den ekonomiska tillväxten skall bli hållbar krävs en politik som fokuserar på hållbara investeringar och på att justera marknadsmisslyckanden genom att ”korrekt” prissätta viktigt naturkapital. Detta skulle sin tur innebära att tillväxtens komposition förändras så att tillväxten i betydligt högre grad kom att bestå av kvalitativa förbättringar i kombination med minskad material- och energiintensitet. (Alfredsson, 2006)

## Miljö och etik allt viktigare för företagens framgång

Miljöansvar är något som har kommit att prioriteras allt högre i många företag. Detta märks bland annat genom att allt fler företag skaffar sig miljöcertifiering, miljöpolicy eller miljöredovisningar. Allt fler företag uppger även att miljöarbete är positivt för företagets ekonomi. Utvecklingen har gått snabbt – så sent som på 1980-talet ansågs ofta miljöhänsyn som negativt och hämmande för tillväxten. Trendbrottet kom vid slutet av 80-talet. Under hela 90-talet ökade andelen företag som ansåg att miljöåtgärder ger högre vinster. (Bingel et al, 2002)

En genomgång av miljölagstiftningen i Sverige under denna period visar att denna utveckling inte är miljölagstiftningens förtjänst – så stora förändringar har inte införts i lagen att det föranlett företag att ta så pass mycket större miljöhänsyn som de gör idag. Motivationen kommer istället från ekonomiska drivkrafter och miljöarbetet bedrivs på affärsmässiga grunder. Företagen är måna om att undvika miljöskandaler och därmed undvika ”goodwill” förluster. I och med att miljön har blivit en konkurrensfaktor så har även företagen anpassat sig för att bli allt mer miljövänliga. Den främsta drivkraften är inte miljöbalken utan ekonomiska vinster. Historiskt sett har lagkrav varit den viktigaste drivkraften för miljöarbete, men detta har ändrats och tryck från kunder är nu den viktigaste drivkraften för miljöarbete. (Steneroth Sillén, 2004; SOU 2001:20)

Detta innebär att miljöfrågor, men även sociala frågor, har blivit viktiga för företags överlevnad. Detta beror på att kunder ställer allt högre krav på företag att de ska ta miljöhänsyn och att kunder blir allt mer ”märkesmedvetna”. Företagen måste därmed anpassa sig för att inte förlora ”goodwill” och därmed marknadsandelar. (Bingel et al, 2002)

Miljödebatten kan delas in i tre ”vågor”. Från 1960-talets första våg – med bland annat miljölagstiftning som ålade de motvilliga företagen att investera i reningsteknik som följd – via den andra vågen då företag började ta mer miljöansvar, vilket till stor del berodde på ett ökat intresse för miljöfrågor i samhällsdebatten samt att företagen insåg

att en miljörisk även kunde innebära en affärsrisk, till den tredje vågen som fokuserar på företagens etiska ansvarstagande.

Den tredje vågen inleddes i slutet av 1990-talet. Den tredje vågen präglas av begrepp som global hållbarhet, företagens sociala ansvar samt ”företaget som samhällsmedborgare” (Corporate Citizenship) och präglas inte bara av miljöfrågor utan även av etiska frågor. Under denna period har företagets image blivit allt viktigare för framgångsrika affärer. Miljöhänsyn framstår som en viktig del i arbetet med att få företag att bli ansvarstagande och framsynt. Ett aktivt miljöarbete kan stärka företagets varumärke och bli ett kännetecken på ett framgångsrikt och ”modernt” företag. På detta sätt har det blivit allt viktigare vad ett varumärke står för och därmed har varumärkesvård och produktomsorg också kommit att bli allt viktigare. Företagen har ett egenintresse av att fylla sitt varumärke med ”goda värden”, vilket också betyder att de aktivt undviker sådant som skulle kunna skada varumärket. (Bingel et al, 2002; SOU 2001:20)

I grunden bekräftar bara detta att om marknaden förändras så måste företaget förändras. När kunderna ändrar värderingar, måste även företagen förändras. I en tid då människor visar intresse och engagemang för miljö- och etikfrågor måste företagen ta sig an dessa frågor. I och med att miljöfrågorna har kopplats samman med varumärket på detta sätt har miljöfrågor fått en ökad dignitet inom företag och det finns flera exempel på att frågor som förut sköttes av miljöspecialister nu är en ansvarsfråga för ledningen. Allt fler företag som arbetar med hållbar tillväxt har dragit slutsatsen att frågor som rör miljö och social prestanda bör hanteras på samma sätt som företag hanterar ekonomisk prestanda och många företag betraktar hållbarhetsaspekterna som ytterligare ett inslag i marknadens signalsystem. Mycket tyder således på att det blir allt viktigare att arbeta med miljöfrågor för att klara av konkurrensen och göra framgångsrika affärer. Miljöarbete har med andra ord gått från att anses som ett hinder för framgångsrikt företagande till att vara en framgångsfaktor. (Bingel et al, 2002)

## Proaktivt miljöarbete lönar sig för småföretag

Nuteks undersökning ”Företagens villkor och verklighet” (2002) visar att miljöarbete är lönsamt för företag. Studien pekar på att företag som bedriver miljöarbete som en del i en affärsmissig strategi får störst ekonomisk avkastning.

Företag har olika förhållningssätt till miljöarbete. Miljöarbetet kan vara proaktivt, det vill säga att miljöarbetet kan vara ett strategiskt val för att ligga före konkurrenterna eller reaktivt, resultatet av ett yttre tryck.

Miljöarbete är dock inget enhetligt begrepp utan kan innebära många olika saker, med stora skillnaderna i omfattning och ambitionsnivå. Nutek har delat upp olika typer av miljöstrategier i fyra typer av miljöarbete – utsläppsriktat, processriktat, produktriktat och hållbarhetsriktat. Nuteks studie visar att det dessutom verkar föreligga ett samband mellan typen av miljöarbete och förhållningssättet till miljöarbete. Undersökningen visar också att olika typer av miljöarbete ger upphov till olika resultat.

Utsläppsriktad – syftar till att minska utsläpp och genomförs vanligtvis genom att införa rening av utsläpp. Strategin är nästan alltid reaktiv. De ekonomiska effekterna är små.

Processriktad – syftar till att minska företagets miljöpåverkan och arbetet fokuserar på företagets processer. Exempel på åtgärder är till exempel minskning av spill i produktionen eller införandet av ny teknik. Strategin kan vara både proaktiv och reaktiv. Processriktat miljöarbete ger ofta minskade kostnader. Nuteks intervjuundersökning visar att företag med en processriktad miljöstrategi kan få bättre image och starkare varumärken, även om produkterna i sig inte är miljöanpassade. Ett processriktat miljöarbete kan även leda till att företagets värde stiger.

Produktinriktad – syftar till att minska företagens indirekta miljöpåverkan och arbetet fokuseras på varans eller produktens miljöpåverkan under hela dess livscykel. Exempel på åtgärder är till exempel att göra förändringar i produkter alternativt ta fram nya produkter med mindre skadlig miljöpåverkan. Strategin är nästan alltid proaktiv. Det främsta positiva resultatet i företagen med en produktinriktad miljöstrategi är i stället en ökad försäljning. Däremot verkar det som om det produktinriktade miljöarbetet inte är lika framgångsrikt när det gäller att minska kostnaderna.

Hållbarhetsinriktad – syftar till att tillgodose alla tre dimensionerna av hållbar utveckling: den ekonomiska, sociala och ekologiska och miljöarbetet blir därmed en integrerad del i hela affärsverksamheten. Strategin är i hög utsträckning proaktiv. Företag som har en hållbarhetsinriktad strategi har varit framgångsrika när det gäller att öka försäljningen och minska kostnaderna, men har samtidigt tagit större risker genom att dessa företag ofta genomför långsiktiga satsningar med osäker avkastning samt avstår från kortsiktiga vinster som motarbetar långsiktig hållbarhet.

Studien visar dessutom att det finns ett samband mellan proaktiva drivkrafter för miljöarbetet och positiva resultat för företaget. Om företaget har en proaktiv miljöstrategi blir det affärsmässiga resultatet av miljöarbetet mer positivt – företag som påbörjar miljöarbete av konkurrensskäl eller för att möta kundkrav har bättre sysselsättningsutveckling och ekonomisk tillväxt än företag som startat sitt miljöarbete av andra skäl, till exempel ökade krav i lagar. (Nutek, 2004)

## Miljöcertifierade småföretag växer snabbare

Nuteks undersökning ”Företagens villkor och verklighet” (2002) visar att småföretag som arbetar med formaliserade verktyg som till exempel miljöledningssystemen ISO 14001, EMAS, miljödiplomering eller miljömärkning, i genomsnitt har haft en högre tillväxt jämfört med andra företag som arbetar aktivt med miljöfrågor. Med tillväxt menas sysselsättningsstillväxt och omsättningsökning. Detta gäller även om man tar hänsyn till företagsstorlek och bransch. Det är framför allt företag som använder sig av ISO 14001 som haft en gynnsam utveckling.

Det framförs ofta att det är dyrt för småföretag att till exempel införa miljöledningssystemet ISO 14001. Nuteks intervjuundersökning visar dock att det inte enbart är negativt med höga kostnader för att certifiera sitt företag enligt detta system. Kostnaden gör att införandet av systemet ses som en investering som måste vårdas och noggrant följas upp. (Nutek, 2004)

## Vill du veta mer?

### Samhällsekonomiska effekter

- Alfredsson, Eva (2006) *Samhällsekonomiska mått och aspekter på hållbar utveckling* ITPS A2006:009
- Brännlund, Runar; Kriström Bengt (1998) *Miljöekonomi* Studentlitteratur
- *Energieffektivitetsutredningen* SOU 2001:02
- Friman, Eva (2003) *Ekologisk ekonomi – miljö, etik och rättvisa, ingår i Hela världen – samhällliga och kulturella perspektiv på miljökrisen* Studentlitteratur

- Kander, Astrid (2004) *Ekonomiska tillväxt och miljö – ekonomisk-historiska bidrag till miljödebatten* ingår i *Miljö och hållbar utveckling*, Wickenberg Per (red) 2004
- Larsson, Markus (2003) *Miljöekonomi – ekonomiska verktyg i miljöns tjänst*, ingår i *Hela världen – samhälleliga och kulturella perspektiv på miljökrisen* Studentlitteratur
- Sterner, Thomas (2003) *Tillväxt och miljö* Sida

#### **Företagsekonomiska effekter**

- Bingel, Eva (2002) *Från defensiva till proaktiva – företag och hållbar utveckling*, Svenskt Näringsliv
- *Det lönsamma miljöarbetet – miljöstrategier och resultat i SME*, Nutek B 2004:5
- Steneroth, Sillén, Marianne (2004) *Miljölagstiftning och näringsverksamhet – då och nu* ingår i *Miljö och hållbar utveckling*, Wickenberg Per (red) 2004
- *Tänk nytt – tänk hållbart!* Miljövårdsberedningen. SOU 2001:20

#### **Regionalt arbete och indikatorer**

- Birath, Kristina; Vindelman, Anna (2005) *Miljömålen i ett utvecklingsperspektiv – en idéskrift* Länsstyrelsen i Skåne, Inregia 2005
- *Breda perspektiven – miljöintegration i tillväxtarbetet*, (2001) Naturvårdsverkets rapport 5163
- Filipsson, Bramberger, Reimers, Sandström (2002) *Hållbar tillväxt i små företag – omöjlig utmaning eller möjlig utveckling?* IVL rapport nr B1466
- Zetterberg, Åhman, Hansén (2001) *Sveriges branschers miljöpåverkan – indikatorer för uppföljning av miljömål* IVL rapport nr. B1430

## Sammanfattning och reflektioner

Hållbar utveckling är ett begrepp som ofta återkommer. Litteratursökningen tyder dock på att hållbar utveckling oftast visar sig innebära något annat än vad hållbar utveckling innebär i denna studie – sociala, ekonomiska och ekologiska aspekter sammantaget. Hållbar utveckling visar sig nästan alltid handla om enbart miljöaspekten. De fåtal studier som behandlar mer än en aspekt av hållbarhet (till exempel Det nya tillväxtarbetet, Naturvårdsverket) tar ofta upp de olika dimensionerna i separata delar och innehåller väldigt korta resonemang om hur de olika dimensionerna förhåller sig till varandra. Eftersom hållbar utveckling är något av ett catch word som är flitigt förekommande i många olika sammanhang är det förvånande att det inte finns fler studier om hållbar utveckling som behandlar de sociala, ekonomiska och miljömässiga dimensionerna tillsammans.

Eftersom det har visat sig svårt att få fram studier om alla tre dimensionerna av hållbar utveckling tillsammans så har rapporter för de olika dimensionerna var för sig tagits fram i denna litteraturstudie. För tre av de fyra dimensionerna har det varit svårt att hitta studier. Det är framför allt svårt att hitta studier om hälsa och tillväxt. De få studier som verkar finnas handlar ofta om u-landsrelaterade frågor och har inte tagits med i den här rapporten. Även integration är relativt svårt att hitta studier om, vilket även påpekas i de fåtal studier som tagits fram till den här rapporten. Invandring och arbetskraftsinvandring är betydligt vanligare studieobjekt än integration. Studier om jämställdhet är mycket vanligt förekommande – men sällan i kombination med tillväxt. För miljö gäller dock det omvända – här finns det hur många studier som helst. Därför har urvalet starkt begränsats till rapporter som innehåller lättöverskådliga översikter över debatten och forskningsöversikter.

En annan reflektion man kan göra är medan det pågår en ganska livlig debatt om huruvida miljöhänsyn är positiva eller negativa för tillväxten så verkar det inte finnas en motsvarande debatt om jämställdhet, integration och hälsa.<sup>2</sup>

Studierna om integration, jämställdhet och hälsa pekar samtliga på att det finns olika typer av vinster med att satsa på dessa områden:

Ökad produktivitet: Förbättrad folkhälsa leder till ökad produktivitet bland arbetskraften. Ökad jämställdhet leder till bättre matchning på arbetsmarknaden, att studenter gör sina studieval efter begåvning istället för könsstereotypa föreställningar vilket skulle kunna höja produktiviteten och därmed påverka tillväxten positivt.

Arbetskraftsutbud: lägre sjukfrånvaro ökad integration av invandrare skulle leda till ett ökat arbetskraftsutbud, vilket är viktigt mot bakgrund av att den arbetsföra befolkningen minskar. Dessutom verkar det finnas ett positivt samband mellan nativitet och jämställdhet vilket kan komma att bli betydelsefullt mot bakgrund av den minskande arbetsföra befolkningen.

Minskade kostnader: Bättre integration av invandrare skulle kunna leda till minskade kostnader och ökande skatteintäkter vilket skulle ge positiva effekter för samhällsekonomin. Det samma gäller för sjukfrånvaron.

Studierna om miljö skiljer sig lite från de övriga studierna. Visserligen påpekas det att det finns positiva effekter av att satsa på miljön, men utgångspunkten är annorlunda. Medan studierna om integration, jämställdhet och hälsa handlar om att satsningar på dessa områden skulle ge positiva effekter på tillväxten tar miljödebatten sin utgångs-

---

<sup>2</sup> Eftersom denna litteraturstudie har inriktats på mer lättillgängliga studier så har inte rena forskningsartiklar tagits med. Det är dock inte otänkbart att det finns en debatt även om integration, jämställdhet och hälsa i förhållande till tillväxt men att denna förs av forskare och inte har nått den mer populärvetenskapliga världen ännu.

punkt i att vi kanske mäter fel variabler när vi försöker mäta tillväxt. Medan förespråkarna för hälsa, integration och jämställdhet menar att en satsning på dessa områden skulle påverka BNP positivt menar miljöförespråkarna att vi sågar av den gren vi sitter på om vi fortsätter att mäta tillväxt endast som BNP och inte tar hänsyn till att vissa värden – framför allt naturresurser – kan komma att helt förstöras. Miljödebatten handlar i stor utsträckning om:

Vad hållbarhet är: den centrala frågan är i vilken grad olika kapitalstockar är utbytbara mot varandra – det vill säga är naturkapitalet unikt eller kan det ersättas?

Hur hållbarhet ska mätas: försök har gjorts att konstruera en grön Nettonationalprodukt (NNP) – ett mått där förslitning av realkapital och miljöskador samt värdet av förändringen av naturkapitalet räknas in. Det har dock visat sig mycket svårt att konstruera och beräkna alternativa mått på tillväxt.

Sambandet mellan tillväxt och miljö: En stor del av miljödebatten verkar fokuseras kring den så kallade Kuznetskruvan, vilken innebär att miljöförstöring minskar med ökande tillväxt. Olika empiriska undersökningar visar på olika resultat, men ett generellt stöd för hypotesen verkar inte kunna finnas. Det är dock inte otänkbart att Kuznetskurvan stämmer lokalt för vissa typer av utsläpp. Däremot kan inte sambandet generaliseras till alla typer av miljöförstöring och den verkar inte gälla globalt.

En sak som dock är gemensam för samtliga dimensionerna är att i de fall det förekommer studier om företagsekonomiska effekter så pekar alla dessa studier på att det är positivt för företag att dess kunder förknippar företaget med ”goda värderingar”. Att satsa på till exempel mångfald, jämställdhet och miljöarbete kan därför löna sig. Studier tyder dessutom på att det kan löna sig att satsa på mångfaldsarbete eftersom en heterogen arbetskraft tenderar att bli mer kreativ än en homogen.

Sammantaget verkar det således finnas en rad goda argument för att ta hänsyn till hållbar utveckling i tillväxtarbetet.

Slutligen kan två saker nämnas om litteratursökningen och möjliga vägar till en fördjupning eller breddning av studien. För det första är de studier som är framtagna så pass enkla att de kan läsas av alla utan förkunskaper i ekonomi. Ett sätt gå vidare och fördjupa den här studien skulle kunna vara att komplettera sökningen med en mer forskningsinriktad litteratursökning. För det andra har sökorden antagligen styrt urvalet mot nationalekonomiska studier snarare än företagsekonomiska. Att titta närmare på de företagsekonomiska effekterna av hållbar utveckling skulle kunna vara ett sätt att bredda den här studien.



*Syftet med denna inventering är att få ökad kunskap om hållbar utveckling som drivkraft för regional ekonomisk tillväxt och konkurrenskraft.*

*Inventeringen omfattar studier inom områdena hållbar utveckling, miljö, folkhälsa, jämställdhet och integration och dess koppling till regional ekonomisk tillväxt.*

*Litteratursökningen genomfördes sommaren 2006 och omfattar studier som publicerats under perioden 2000 till juni 2006.*

Detta PM har utarbetats av "Handlingsgruppen för hållbar utveckling i RTP-processen". Gruppen har bildats på initiativ av de regionala kontaktpersonerna för regionala tillväxtprogram (RTP), vilka framfört önskemål om att länen tillsammans ska vidareutveckla arbetet med hållbar utveckling, framför att varje län skall göra detta på egen hand. Gruppens uppgift är att ta fram och genomföra en handlingsplan för hur hållbar utveckling kan tydliggöras och utvecklas i RTP-processen, dvs hur hållbar utveckling med dess tre aspekter skall arbetas in i RTP och tillämpas vid genomförande samt i samband med uppföljning och utvärdering. Gruppen har administrativt stöd från Nutek.

Text: Anna Ullsten, [anna.ullsten@nutek.se](mailto:anna.ullsten@nutek.se)

Ordförande: Agneta Mårdsjö, [agneta.mardsjo@vregion.se](mailto:agneta.mardsjo@vregion.se)

Sekreterare: Carolina Gunnarsson, [carolina.gunnarsson@kalmar.regionforbund.se](mailto:carolina.gunnarsson@kalmar.regionforbund.se)

Kontaktperson Nutek: Susanne Edfeldt, [susanne.edfeldt@nutek.se](mailto:susanne.edfeldt@nutek.se)